

ئێندانی "ی ئورکیشیان لەسەر بوو و بەهۆی ئەمەوه دەرکەوت ئەمە شوینی ئەو شارەیه که زیاد له سی سەده لهکۆتایی هەزاری سییەمی پێش زاین شاریکی گرنگ بوو^۱.

هەر سی پادشا ناسراوهکهی ئورکیش خورین، ئەمەش دەچیتە پال دەیان بەلگە ی تر که ئەو ناوچەیه لهکۆنەوه خورینشین بوو هەرچەندە وادیاره کاتی توپکیش خوریههکان تازه هاتبوونه ئورکیش.

ئەوهی زانراوه دەربارهی هەبوونی خوریههکان له ناوچە ی خابووری فورات بەم جۆرەیه: بەپێی ناوی کەسان که له ئەرشیفی (ئیبلا) دا بینراون (دەورویەری ۲۴۰۰ پ.ز) ناوچەکه به شیوهیهکی گەوره سامی بووه هیچ ناماژیهکه نییه بۆ هەبوونی خوریههکان^۲. بەپێی (ئیسماعیل و تالۆن و فان لیربیرە Van Lerberghe) که لهسەر دهقه ئیداریههکانی گردی بهیدەر (له سیگۆشە ی خابوور، باشوری پۆژئاوای گردی مۆزان) نووسیویانه تیبینی نهبوونی تهواوهتی ناوی کەسانی خوریههکان له نووسینهکانی گردهکه کردوو له مەوه گەشتبوونه ئەو ئەنجامه ی که خوریههکان له نیوان بەشی دووهمی قوئاغی سەردەمی سییەمی گزنگی بنه ماله کان و سەردەمی یەکسەر دوا ی ئەو، واته بنه ماله ی ئەکه دی گەشتبوونه بەشی باشووری سیگۆشە ی خابوور^۳. له وه به دوا خوریههکان له ناوچە که دا دەبینرین بەلام به پێی (شتاینکیلەر) له سەردەمی بابلی کۆنداو به هۆی کۆچی ئامورییه سامیهه کانه وه، وجودی خورری له باکووری ولاتی دووربارو سیگۆشە ی خابوور له سی سەده ی یەکه می هەزاری دووه مدا بچوک بووه^۴. پاشان له سەردەمی دهولته ی میتانی رهگه زی خورری زال دهیته وه. خوریههکان له ناوه راستی هەزاری دووه مداو له گەل دهولته ی میتانیدا ئەهمیه تیکی سیاسی گه وریان بۆ دروست دهیته .

ئەگەر سەرنجی جەنگەکانی (نارام سین) ی ئەکەد (۲۲۹۱ - ۲۲۵۵ پ.ز) له کوردستانی باکووردا بەدین قورسای ی خوریهه کانهان لا پرون دهیته وه، په یکه ره که ی (باسطکی) - نزیک زاخو - که باس له سه رکه وتنی به سه ر نو پادشای ((ناوچە ی سنه و به ر))^۵ دهکات له لایه ک و نه خشه هه لکه ندراره که ی پادشا نزیک گوندی (پیر حسین) نزیک دیاره کر(که ئیستا له مۆزه خانە ی ئەسته مبوله) له لایه کی تر به لگه ن له سه ر ئەو جهنگانه. له گردی (براک) دا له به شی باشووری سیگۆشە ی پووباری خابووری فورات کۆشکیک یان قه لایه کی سەردەمی ئەکه دی دۆزرا بووه که دیاره وه ک بنکه یه کی به ر په رچدانه وه ی په لامارده ره باکوورنشینه کان یان هیرش بردنه سه ریان بوو^۶.

^۱ دۆزینه وه ی شوینی ئورکیش ده گه رتته وه بۆ پشکنینه کانی جۆرجی بوجیلاتی که خۆی کهسانی تر ژماره یه ک شتیان له سه ر بلاکرده وتته وه یه کێک له وه سه رچاوانه به رگی ۲۶ ی Bibliotheca Mesopotamica که ژماره یه ک بابه تی تیدایه له به ره ی ئورکیش و خوریهه کانه وه و که له ئینترنیت وه مرگرتوه و لیره دا بابه ته کانی به کاره یناوه.

^۲ P. Steinkeller, The Historical Background of Urkesh and the Beginnings in Northern Mesopotamia, BM 26, p.89.

سه باره ت به نه بوونی ناوی ئورکیش له ئەرشیفه که ی ئیبلا (بوجیلاتی) ی ژن و میرد ده لێن ئورکیش له ده ره وه ی په یوه ندی راسته خو بووه له گەل ئیبلا داو ئەوه به هۆی دووری ماوه که نییه چونکه ئورکیش ته نه نا نزیک ۶۰ کیلومه تر له ناگاره وه دووربوو (که ئەمیان به گردی براک زانراوه)، هه ره ها پووبارو چیا نیوان ئورکیش له ناگارا جیا ناکاته وه به لکو مه سه له که ئەوه یه ئورکیش له وانیه له ژیر کاریگه ری ئەکه د بوویته و پیده چیته نارام سین پێی باشت بوویته په یمان له گەل ئورکیشدا به ستیت نه ک راسته خو به رتیه ی به ریت:

Giorgio Buccellati, Marilyn Kelly-Buccellati (With Contributions by Sophie Boretti and Ali Ali); The Royal Palace of Urkesh, Report on the 12th Season at Tell Mozan/Urkesh: Excavations in Area AA, June-October 1999, in; MDOG, 132, 2000, p155.

ئەم بابه ته ی سه ره وه له به ره ی وه رزی دوانزه یه می پشکنینه له گردی مۆزان (تهل مۆزان) - سالی ۱۹۹۹ که له ئینترنیت وه مرگرتوه و هیرش له پێگه ی: www.urkesh.org.

^۳ P. Steinkeller, The Historical Background of Urkesh..., BM 26, p.89n.48.

^۴ Ibid, p.97.

ئەو وینه یه به رای خۆم موباله غه ییه کی تیدایه. له وه سەردەمه دا ناوی کەسانی خورری زۆر له باشوورتر په یدا دهن و په رستنی خودا وه ندی خورری و به کاره ی تانی ناوی مانگی خورری له ژماره یه ک شاری سووریا دا ده یترین.

^۵ دەرباره ی ئەو شه رانه بره وانه د. فه وزی په شید، سومر، به رگی ۳۲، ۱۹۷۶، ل ۴۹—۵۸، هه ره ها به شی بیگانه ی گۆفاره که (له نووسینه ی د. عبدا لهادی الفوادی).

^۶ گردی براک یه کێکه له شه ره کۆنه کانی ناوچه که و شوینه واری نیشه جی کۆنه که ی زیاد له چل هیکتار ده گرتته وه. یه که م جار مالووان سالانی ۱۹۳۷ و ۱۹۳۸ پشکنینی تیدا ته نجام داو په رستگه یه کی هه زاری چواره می پێشی زاینی دۆزییه که له لای شوینه وارناسان به "په رستگه ی چاو"

ناسراوه ته ویش له به ر دۆزینه وه ژماره یه کی زۆر شکی بچوک که چاویکی گه وریان تیدایه، هه ره ها بسنا به کی گه وری سەردەمی ئەکه دی و ئورکی

پاشان ټو ټه فسانه‌یه مان هه‌یه که به ((ټه‌فسانه‌ی کوتی Kute یی نارام سین)) ناسراوه شتیکی له‌م باره‌یه‌وه پوون دهکاته‌وه. ټه‌فسانه‌که باس له‌حهوت کوپی ((ټانویانی)) دهکات که به له‌شکرکی گه‌وره‌وه له‌باکووره‌وه به‌هیرشه‌وه دابه‌زین. سه‌رته (پوروشخاندان) - له‌ناسیای بچوک - یان ویران کرد، پاش ناوهینانی چهند شاریکی تریش ناوی ولاتی سوپارتو دیت پاشان "دهریاکان"، کوتیوم، ئیلام که ټه‌مانه‌یان ویران کرد، دواتریش شه‌ره‌کان ده‌گه‌نه ناوچه‌ی که‌نداو^۲. جگه له‌شته سه‌یره‌کانی ټه‌فسانه‌که ده‌بینین ټانویانی وه‌ک هاوچه‌رخی نارام سین یان کوتر له‌وه‌سف دهکات. ټو (ټانویانی - ټانویانی) یه‌ی ده‌یناسین و که پادشای (لولوی) یاخود (لولو) وه پاش نارام سین ژیا‌بوو ټه‌ویش به‌پیی نویتین زانیاری^۳. به‌لام له‌گه‌ل ټه‌وه‌شدا ټه‌فسانه‌که به‌شیکی راستی تیدا هه‌یه‌وه هیرشی به‌رفراوان هه‌بووه مه‌ترسی له‌باکوورنشینه‌کان هه‌بووه، دووریش نییه خورریه‌کان جووله‌یه‌کی وایان کردییت. به‌ر له‌پشکین له‌ئورکیش (گردی مؤزان) ده‌سه‌لاتیکی نارام سین له‌ناوچه‌که‌دا شتیکی ټه‌کید بوو، له‌وه‌ری دوانزه‌یه‌مینی پشکینیش له‌گردی مؤزان (سالی ۱۹۹۹) چاپی مؤری کچیکی نارام سین به‌ناوی تارنام ناگادی Tar'am-Agade که تا ټو کاته نه‌ناسرابوو دؤزرایه‌وه. ټو کچه‌ی نارام سین سی خوشکی تری هه‌بووه که هه‌ر یه‌کی کاهنی شاریکی ولاتی دووروبار بوو، به‌لام ټه‌میان پیده‌چییت پادشاژن بووه له‌ئورکیش بووه^۴. به‌لگه‌ی تر له‌سه‌ر گرنگیتی شاره‌که ټه‌وه‌یه شاره‌که مه‌لبندی په‌رستنی خوداوه‌ندی گه‌وره‌ی خوری؛ کوماری، خوداوه‌ندی ناسمان، بوو. به‌پال مؤری کچه‌که‌ی نارام سین چاپی مؤری دوو فه‌رمانبه‌ر له‌هه‌مان ټو شوینه‌ی ټه‌وانه‌ی تارنام ناگادی دؤزرایه‌وه. یه‌ک له‌وان ناویکی ټه‌که‌دیه هه‌یه: ئیشار-بیلی Işar-beli و ټه‌وه‌ی تر ناویکی خورری هه‌لگرتووه: ئیوریم-ئاتال Ewrim-atal (یاخود ئیوریم ئاری).

پاشماوه‌ی شاره‌که، که گردی مؤزانه نیشانه‌یه‌که له‌سه‌ر ټه‌وه. گرده‌که (۲۷) مه‌تر به‌رزه‌و پووبه‌ره‌که‌ی (۱۲۰) هیکتاره واته ملیونیک و دووسه‌د هه‌زار مه‌تری دووجایه، ټه‌مه‌ش به‌مه‌رجیک و وه‌ک وتمان شاره‌که ته‌نیا تا ده‌وربه‌ری سالی (۱۵۰۰ پ.ز) ژیا‌بوو. به‌ر له‌وه‌ش زیاتر له‌سه‌ر شاره‌که بدوین، با باسی پادشا ناسراوه‌کانی پیش بخین.

ټه‌ویش له‌به‌ر دؤزینه‌وه ژماره‌یه‌کی زور شکیلی بچوک که چاپیکی گه‌وره‌یان تیدا، هه‌روه‌ها بینایه‌کی گه‌وره‌ی سه‌رده‌می ټه‌که‌دی نور ۳ دؤزیه‌وه. له‌۱۹۷۶ یشه‌وه ئیش له‌شوینه‌واره‌که کرایه‌وه. قه‌باره‌ی نیشته‌جی له‌براک له‌هه‌زاری دووه‌مدا بچوک بووه هه‌رچه‌نده کوکچیکی گه‌وره‌ی سه‌رده‌می میتتانینی تیدا دؤزرایه‌وه که نیشانه‌ی ټه‌هه‌مییه‌تی شوینه‌که‌یه. نیشته‌جی له‌شوینه‌واره‌که تا ده‌هات که‌متر ده‌بوو تا دواتر له‌به‌شه به‌رزه‌که‌ی گرده‌که‌دا مایه‌وه. بروانه ټه‌م په‌یوه‌سته له‌ئینته‌رئیت:

www.thebritishmuseum.ac.uk/compass/ixbin/goto?id=enc384

^۱ کوتی یان گودوتا شاریکه نیوان به‌غداد و بابل و له‌ټه‌فسانه‌که‌دا هاتووه که خاوه‌نی نووسینه‌که ټه‌و نووسینه‌ی خستبووه ټه‌وی.

^۲O.R.Gurney, The Cuthaeon Legend of Naram-Sin, Anatolian Studies, 5, 1955, p.101.

بروانه کورته‌یه‌کی داستانه‌که له‌کتیبی (میترووی گه‌لی لوللو) مان.

^۳Dr.A-H. Al-Fouadi, Inscriptions and Reliefs from Bitwāta, Sumer, 34, 1978, p.124.

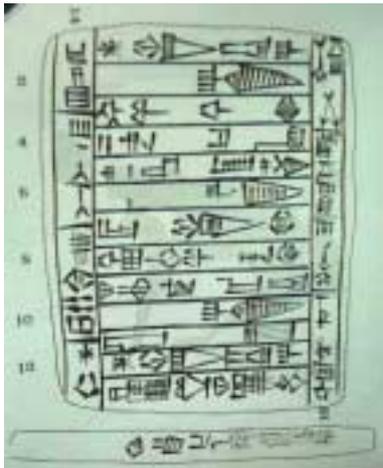
^۴ټه‌م بچوونه له‌باسی ټه‌نجامه‌کانی وه‌ری سیانزه‌می پشکینیش کراوه (له‌م پیگه‌یه وه‌ر مگرتووه: www.urkesh.org):

G. Buccellati and M.Kelly-Buccellati, Towards a Functional and Historical Definition of the Royal Palace AP at Urkesh, Report on the 13th Season at Tell Mozan/Urkesh: Excavations in Area AA, June-August 2000, English Version of a German Article written the two Authors in MDOG 133, 2001.

به‌لام له‌ټه‌نجامه‌کانی وه‌ری دوانزه‌یه‌م ټه‌کید نه‌بووه پادشاژن بووه یان کاهن، بروانه:

G. Buccellati, M.Kelly-Buccellati; The Royal Palace of Urkesh, MDOG 132, p.154.

ناریشین (ئاتال شین)

نوسینه کهی ناریشین (ئاتال شین)

ناریشین (ئاتال شین) به کهم پادشای ئورکیش بوو شوینه وارناسان نوسینه کهی بدوژنه وه، ته رتیبه که شی له پرووی کاته وه له گهل دوو پادشاکه ی تر دیار نییه، ناوی ئەم پادشایه له سهر له و حیک ی پرؤنزیدا دؤزراوه ته وه که به ناوی (له وحه کهی سامه پرا) ناسراوه و که و تراوه له شاری سامه پرا دا به ده ست که و تووه^۱. نوسینه سهر له وحه که - که به زمانی ئە که دییه - به م جوړه یه^۲:

" (بو) نیرگال، پادشای خاویلوم Hawilum^۳، ناریشین Arisien شوانی شار، بنیانهر، پادشای ئورکیش Urkiš و ناوار Nawar، کوری سادارمات Sadarmat ی پادشا، بنیانهری په رستگه ی نیرگال، چوک پیداده ری دوژمنان، ههر که سیک ئەم له وحه تیک بدات با شاماش و ئیشتر ناوی بشارنه وه.

(له قهراگی له وحه که دا نووسراوه)

سائوم سیین Saumsien بنیانهر). "

تیپینی له سهر ده قه که

- ۱- نیرگال خوداوه ندی شاری (گودونا) و خوداوه ندی جیهانی مردوان و په تایه لای سومه ریبه کان. قیله یلم ناوه که ی به (نیرگال) وهر گیراوه^۴.
 - ۲- قیله یلم هیما ی si به se داده نییت و ناوه که به ئاتال-شین ده خوینیته وه. به هه مان جوړ بو دوو ناوه که ی تر ده نگ ی S داده نییت و به (ش) دیخوینیته وه، واته دوو ناوه که لا ئە و ده بنه: شاتار-مات و شائوم-شین^۵.
 - ۳- شوانی شار لای قیله یلم: "شوانی به توانا"، به لام به گومانه وه^۶.
 - ۲- شوینه وارناسانی نوی ههر چه نده ناوه که به سا-دار-مات دهنووسنه وه به لام به شاتار-مات وهریده گیرن (بروانه خواره وه).
 - ۳- سائوم سیین که ناوه که ی له قهراگی له وحه که دا نووسراوه له سهر چاوه ی تر دا به نووسه ری له وحه که دانراوه^۷.
- ده توانریت ناوی ناریسیین به دوو جوړ بخوینریتته وه: یه که میان ناریسیین وک له ده قه که دا هاتوه (یان ناریسیین)، دووه میشیان ناریشین ئه ویش به تیپینی کردنی ئه وه ی ده بییت ده نگ ی (س) ی نووسراوه ئە که دییه کونه کان به (ش)

^۱ باسه که ی فرانسوا تورژ-دانجان له باره ی ئە و له وحه ئە مه ی خواره یه. ئە م باسه م کرده کوردی و له گوژاری (هه زارمیرد) دا بلاو کرایسه وه و له م کتیبه مدا هه یه ((له وحه که ی سامه پرا)):

F.Th.-Dangin, La Tablette de Samarra, en; RA, 9, 1912, p.1-4.

^۲ ئە م وهر گیرانه له سهر چاوه ی خواره وه دا یه که پیش ده ستکه رتنی بابه ته که ی ت-دانجان به کارم هی نابوو: RISA, p. 170.

^۳ ناوه که به شیوازی جیا خوینراوه ته وه: خاوالوم (سهر چاوه ی سهر وه)، خاویلوم، هۆ که شی ده گه رتته وه بو هیما ی دووه م که به چند شیوه یه کی ده خوینریتته وه: وا wa، وی wi، وی we، و wu، ئە مه ش جگه له خویندنه ی تر له سهر ده می جیا جیا کاندان که دوانیان (پی) و (پی) که وک ئە وانه ی سهر وه به ته قریبی له هه موو سهر ده مه کاندان هه بوون. قیله یلم له هیما گوژریندا دهنووسیت: WA واته خویندنه وه که به موعه لله قی ده هیلیته وه، له وهر گیرانیشدا بی دوودلی دهنووسیت خاوالوم Hawalum بروانه:

G.Wilhelm, Gedanken zur Frühgeschichte der Hurriter und zum hurritisch-urartäischen Sprachvergleich, in; Xenia 21, Hurriter und Hurritisch, 1988, S.47.

⁴Ibid.

⁵Ibid.

⁶Ibid.

^۷ بو نمونده: HS, p.56.

ئەگەر ئەو ڕایە وەر بگرن کە ئاریشینی (ئاتال شین) دەگەرپێنیتەووە بۆ سەردەمی بابلی کۆن دەتوانن ماوی نیوان ھەرەسی زنجیرەکە ی ئور (دەورو بەری سالی ۲۰۰۴ پ.ن) تا کاتی شامشی ئادادی یەکەمی ئاشور (۱۸۱۳-۱۷۸۱ پ.ن) دابنێن. لە

سەردەمی ئەم پادشایە ی ئاشوردا باکووری ولاتی دوو ڕوبار لەگەڵ ناوچە ی سیگۆشە ی خابووری فورات کەوتنە ژێر فەرمانی ئاشورییەکان، تەنانەت پایتەختی شامشی ئاداد شاری شوبات ئینلیل (گردی لەیلان) ی سیگۆشە ی خابوور بوو ئەویش لە جیاتی شاری ئاشور، مەبەستیش لەمە ڕوون و ئاشکرایە؛ کۆتروڵ کردنی ئەو ناوچە بەجموچوولە، ھەموو ئەم قسانەش ئەگەر ئاریشینی (ئاتال شین) وەک وتمان لە سەردەمی بابلی کۆندا ژیا بێت.

لەو سەردەمەدا ناوی کابرایەک دیت ئەویش ئاریشینی Arišenni. لەوکاتەدا شامشی ئاداد مردبوو (۱۷۸۱ پ.ن) و پاش ماویەک (زیمری لیم) کە کوپی کۆنە پادشای شاری (ماری) ی سەر فورات بوو، کوپەکە ی شامشی ئادادی دەرکردبوو و حوکمی شارەکە ی گرتبوو دەست. زیمری لیم وەک پادشاکانی تری ئەو سەردەمە نامە ی زۆری پێ دەگەشت لە ولاتی دوورو نزیکەووە بەتایبەتیش ژێردەستەکانی خۆی یان ولاتە سەر بەخۆکان، یان سیخوڕەکانی.

ناوی ئاریشینی لەچوار نامەدا دیت، زۆرجار بەم شیوەیە یان شیوەی ئاریشینی یاخود ئاریشینی Arišen(n)i و یەک جار بەشیوەی ئاریشینی Arišini^۱. شاری ئەم کابرایە نازانیت ھەرچەندە (گوتزە) دەلیت حوکمی ئورکیشی دەکردو ئامازە بوو دوو نامە ی ماری دەکات^۲ بەلام ئەو نامانە ی لەبەردەستمان هیچ ئامازە یەکی وایان تیدا نییە، بەھەر حال ھەتا ئەگەر راستیش بێت ئەو کابرایە فەرمانڕەوایی ئورکیشی کردبێت (گوتزە) مەبەستی نییە ئەمیان خاوەنی دەقەکە ی سامە ڕاپایە.

دۆسان، کە یەکیکە لەوانە ی نامەکانی (ماری) یان بلاوکردبوووە، دەیوت ولاتی ئاریشینی لە ناوچە یەکی ڕۆژھەلاتی دیجلەدا بوو لەو لایە ی ولاتی لولویبەکانی لێ بوو^۳. لە یەکیک لەو نامانە قسە ی کابرایەک تیدا یە کە ئاریشینی، ژێردەستە ی زیمری لیم، کاروباری چەند ناوچە یەکی دەخستە بەردەم ئەو کابرایە و لەمانە ناوی پیاوی لوللو ناوبراوو ڕەنگە لەسەر ئەم ئەساسە دۆسان ئەو بۆچوونە ی ھەبوو^۴. لەلایەکی ترەو نامە ی فەرمانڕەوای (حەرپان) ھە یە کە تیدا باسی دوژمنایەتی ی باوکی لەگەڵ ئاریشینییدا ھاتوو^۵. ئەمەش ولاتەکە ی ئاریشینی لە ولاتی لوللو دوور دەخاتەووە لە ناوچە ی خابووری فوراتی نزیک دەکاتەووە.

تیشاری (تیش ئاتال)

ناکوکیبەکی کۆن لەبارە ی ناوی ئەم پادشایەووە ھە یە کە ئایا تیشارییە Ti-iš-a-ri یان تیش ئاتال Ti-iš-a-tal ئەوەش پە یوونەدی بە خویندەو ی ڕگە ی a-RI لە ناوی کەسانی خورری لە سەردەمە کۆتەرەکاندا، باسیکی ئەمەشمان لە بابەتی (وردە فیرەوونەکان...) لەم کتیبەدا کردو لەخوارەووەدا (یەکەم خالی مونا قەشە ی دەقەکە ی پادشا) زیاتر لەسەری دەڕۆین. خویندەو ی دوو ھەمیش ئیستا جینگە ی قبوولە.

ناوی ئەم پادشایە ی ئورکیشی لەسەر پارچە بەردی کدا ھە یە، بەردەکە لە ژێر لەو حیکی ڕۆنزییدا دانرابوو، ئەمیشیان شیریک ی دەم کراووە دوو پێی پێشەووە ی خستۆتە سەر.

¹CH. F.- Jean, Semitica, 1, p.17.

²A. Goetze, An Old Babylonian Itinerary, JCS, 7, p.63.

³G. Dossin, Les archives épistolaires du palais de Mari, en, Syria, 19, 1938, p.116.

⁴F.-Jean, Semitica, 1, p.21.

⁵Ibid, p.17.

ئهم جيماوه سه رته تاي سالي (١٩٤٨) ده ست مؤزه خانه ي (لوقر) كه وتبوو. هر لهو ساله دا (نه ندري پارو) و (نوگايرول) بابه تيكيان له سه ر بلاوكرده وه و دووهميان وه رگي پراي ده كه وه نووسيني تيبيني له باره ي وه گرته نه ستوي خوي. پارو ده ليت كه شي ريك ي هه مان شي وه يان بيني بوو لاي بازگانيكي شتي شتي كو نينه ي پاريسي به لام بي له وحه به ردينه كه وه دواتر براو ته نه مريكا^٢ و له مؤزه خانه ي (متروپوليتان) دا يه^٣.

په يكه ر، نه م جو ره شي رانه، هه روه ها له وحه كه ي ئاريشين (ئاتال شين).. تاد، كه نووسيني تاي به ت به بينا كر دنيان له سه ره بري تين له (به ردي بناغه) و له ژير بينا كه دا ده شاردرانه وه و بو مه به ستي پاراستني بينا كه به كار ده هي تران.

دريري لاكاني جيماوه كه به م جو رهن: له وحه مسينه كه ٨٥ × ٥٦ ميليمه تره، دريري شي ره كه ١٢٢ ملم. لاكاني به رده كه له م دورو به رانه دا يه: ١٠ سانتيمه تر به رزي و ٩ سانتيمه تر پاني و ٣ سانتيمه تر نه ستوري^٤.

له وحه مسينه كه شوينه واري به سه ر به رده كه جي هيش تو وه^٥ له ژير نه نكي سه ر له وحه كه نووسينيك دياره كه گوماني تيدا نيبه هه مان نه نووسينه ي سه ر به رده كه يه^٦. به رده كه كراوه به (٢٥) دير، له هر ديريكدا وشه يه كه نووسراوه، واته نووسينه كه بري تيبه له (٢٥) وشه^٧.

ئهم ده قه كو تترين نووسينه به زماني خوري دوزرابيته وه^٨ و لاي نوگايرول و به پيي ده ستوخه ته كه ي نه كيده كه به لاي كه مه وه له هي سه رته تاي زنجيره ي پادشايه تيبه نه كه ده چي ت، سه ده ي (٢٤) يان (٢٣) ي پيش زايين^٩، هه رچه نده پارو (كه پيشه كي ي بابه ته كه ي نووسيوه) ده ليت نه خشان دني واقعي و له رزينه كه ي نازه له درنده كه.. و امان لي ده كه ن بيگه ريينه وه بو سه رده مي لارسا و نمونه ي نازه لي تر ده هينيه وه^{١٠}، دياره مه به ستي سه رده مي نيسين-لارسا كه چند ساليك پيش ٢٠٠٠ ي پيش زايين ده ست پي

ده كات و نزكي ناوه راستي سه ده ي ١٨ پ. ز كو تاي ي پي دي ت (لارسا سالي ١٧٦٣ پ. ز كه وت). (گيلب) يش ده ليت به پيي زانياريبه كاني له باره ي ده ستوخه تي نه كه ديي كونه وه نه م له وحه ده گه رپته وه بو سه رده مي دره نكي بنه ماله ي نه كه ده ي؛ به ته قريبي ماوه ي پاش شاركالي شارري و ده لي (فون زودن) يه كه م كه س له وحه كه ي گه رانده وه بو دورو به ري كو تاي ي سه رده مي نه كه ده ي^{١١}. نويتريش دوو بوچيلاتي به كه ده يخه نه پيش توپكيش، كه نه ميان كه ميك پيش تارنام ناگادي كچي

- 1 *Ti-İf-a-tal*
- 2 *en-da-an*
- 3 *ur-kèš^١*
- 4 *pu-ur-li*
- 5 *^٤Nergal(KIŠ.GAL)*
- 6 *ba-à-àš-tum*
- 7 *pu-ru-li*
- 8 *a-ti à-àl-li*
- 9 *^٤Lu-ba-da-ga-àš*
- 10 *ša-ak-ru-in*
- 11 *e-me-ni*
- 12 *da-àš-bi à-àl-li*
- 13 *^٤Lu-ba-da-ga-àš*
- 14 *da-àš-pu-in*
- 15 *DINGIR-[š]U^{١١}*
- 16 *ḫ a-^١wa-à^١-a*
- 17 *ḫ a-š u-^١e^١-in*
- 18 *^٤NIN ^١na-gà^١š*
- 19 *^٤UTU-ga-an*
- 20 *^٤ISKUR^١*
- 21 *e-me-ni*
- 22 *da-àš-bi à-àl'(TA)-li*
- 23 *in-u-be*
- 24 *i-na-u-be*
- 25 *š i-ti-in*

هيتاگوريني ده قه كه ي تيشاري (تيش ناتال) - فيلهيلم: BM26, S.119

^١ بروانه بابه ته كه يان:

A.Parrot et J.Nougayrol, Un document de fondation hurrite, RA, 42, 1948, pp.1-20.
² Ibid, p.2+n.5.
³ A.Goetze, An Old Babylonian Itinerary, JCS, 7, p.62n.81, G.Wilhelm, Die Inschrift des Tišatal von Urkeš, BM 26, S.117, Anm.2.
⁴ Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.1,ns.2,3+p.3.
⁵ Ibid, n.3.
⁶ Ibid, p.2.
⁷ Ibid, p.3.
⁸ G.Wilhelm, Die Inschrift des Tišatal von Urkeš, BM 26, p.117.
⁹ Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.3.
¹⁰ Ibid, p.2.
¹¹ I.J.Gelb, New Light..., p.380+n.6.

نارام سین حوکمی کردوو، واته ماوه یه که پیش نارام سین. له گه ل ئه وه شدا ئه م ده ستنیشا نکرده ی رۆژگاری تیشاری (تیش ئاتال) به بپاری دوا یه مین نازان¹.

نووسینه که پاش بلا و کردنه وه ی چه ند جار یکی تر مامه له ی له گه لدا کراوه به هیما گۆرین یان وه رگێرانی یان هه ر دووکی² که دوا یه مینیان هی (گێل) و (کیناست) - ۱۹۹۰³. دۆزینه وه ی به لگه نامه یه کی جووتزمانی خورری - خاتتی له بوغازکۆی سالی (۱۹۸۳) سوودیکی زۆر هه بوو بو تیکه شتنی ریزمانی خورری کۆن و ئه مه گرنگ بوو بو شیکردنه وه ی نووسینه که ی تیشاری (تیش ئاتال)⁴.

له خواره ودا وه رگێرانه که ی نوگایرۆل ده هی نینه وه که یه که م وه رگێرانه و پاش ئه و وه رگێرانی قیله یلم و پاش هه مووی تیبینییه کان له سه ر ده قه که که له لایه ن نوگایرۆل و که سانی تره وه به تایبه تی قیله یلم کراون، به لام ته نها هیما گۆرینه که ی قیله یلممان نه قل کردوو.

دهنگی (S) ی خورری (به پپی سپایزه ر)⁵ ده که ویته نیوان دوو دهنگی (ش) و (ث)⁶. وه رگێرانی نوگایرۆل (۱۹۴۸) به م جۆریه:

((تیشاری (تیش ئاتال)، پادشای ئورکیش Ur-kēš، په رستگه ی پیریگال PIRIGAL ی بنیات نا، با په رستگه ی ئه م (خودا وه نده) له لایه ن لوباداگا Lubadaga وه پارێزراو بییت، ئه وه ی ویران (ی) بکات له لایه ن لوباداگه وه ویران بکریت، با ئان AN دوعا که ی نه بیستیت، با نن ناگار NIN Nagar سیمیکا Šimiga، ئیشکور İSKUR ئه وه ی ویران (ی) بکات ده هه زار (جار) ده هه زار (جار) نه فره تی لیبکه ن))⁷.

¹MDOG 133 (English ed.), p.76.

²G. Wilhelm, Die Inschrift des Tišatal von Urkeš, S.118.

³Ibid, S.119.

ئه ویش له:

L.J.Gelb, B.Kienast, Die altakkadischen Königsinschriften des dritten Jahrtausends v.Chr.(FAOS 7), Stuttgart, 1990, 382.

هیما گۆرین و وه رگێرانی (قیله یلم) له و کتێبه ی تایبه ته به ئورکیش (بروانه په راویزه کانی کۆتایی ئه م بابه ته) هی سالی (۱۹۹۸) - له کاتیکدا زووتر له لاپه ره ۱۵ ی کتیبیکیدا له باره ی خوررییه کانه وه ده قه که ی وه رگێرانبوو:

G.Wilhelm, Grundzüge der Geschichte und Kultur der Hurriter, Darmstadt, 1982.

که له لاپه ره ۱۱ ی وه رگێرانه ئینگلیزییه که یه که ئه مه یه:

G.Wilhelm, The Hurrians, Warminster, 1989.

⁴G.Wilhelm, Die Inschrift des Tišatal von Urkeš, S.119.

⁵بروانه کتێبه که ی سپایزه ر: IH, p.35. نوگایرۆل ئاماژه ی بو کردوو.

⁶Parrot et Nougayrol, RA, 42, p. 10.

پیتی (t) یه کێکه له سی هیما که بو دهنگی (ث) دانراون. ئه م دهنگه له نووسینه کانی (ئوگاریت) دا - له سووریای ئه مرۆ له سه ر ده ربای ناوه رپاست - هه یه. له سه رچاوه ی سه ره وده دا هیما ی IS ی ناوی تیشاری هه یه، به لام نووسه ر ناوه که وا ده نووسی ت Tišari، منیش هه ر به (تیشاری) ی ده نووسم. تیبینییه ئه وه ش بکه که قیله یلم هه ر دهنگی (ش) ی ئاسایی له وه رگێرانه که یدا به کاره ی ناوه. جگه له و دهنگه ش دهنگی S هه یه که نیوان (س) و (ش) - به لام به رامبه ری دهنگی (ص) نییه.

⁷Ibid, p.11.

ئەوێ قیلھیلیمیش (۱۹۹۸) بەم جوۆرە یە:

((تیش-ئاتال ئیندانسی ئورکییش ،
پەرستگە یەکی نیرگال Nergal ی بنیات نا. ئەم
پەرستگە یە - ، با لوباداگ Lubadag
بیاریزیت. هەر کەسیک ویران(ی) بکات با
لوباداگ لەناوی بەریت. با خوداک[لە ی] ؟
دوواکە ی نە بیستییت. ئاغازنی ناگار، شیمیگا
Šimiga ، خوداوەندی زریان - ، ئەوێ
ویران(ی) بکات با... نەفرەتی لی بکەن))^۱.

دەقە کە ی تیشاری (تیش ئاتال) -رپوو

دەقە کە ی تیشاری (تیش ئاتال) -پشته وه

تیبینی لە سەر دەقە کە

۱- وهك له بابەتی (ورده فیرعه ونه کان..)
باسم کردبوو سەرەتا گیلِب (۱۹۴۴)
خویندنه وە ی (ئاتال) ی بو a-RI پەسەند
کردبوو هەرچەندە دەیوت بو سی ناو ئەم
خویندنه وە یە ئەکیده. گیلِب (۱۹۵۶)
وسپایزەر (۱۹۵۳) خویندنه وە ی (تیش ئاتال) یان

پەسەند کردبوو بە لām بی ئەوێ مونا قەشە ی بکەن^۲. نوگایرۆل لە لایەن خوێه وە (۱۹۴۸) دەیوت کە ئەم خویندنه وە یە بو
سەر دەمی ئەکەدی ئەکید نییە^۳.

نوگایرۆل لەوانە یە بڕگە ی (تیش) بە ناوی خوداوەند دەزانیت، سەرنجیشمان پادەکیشییت بو جیگۆرکیی ناوی (سین) -
کە خوداوەندیکی (سامی) یەو خوداوەندی مانگە - لەگەل ناوی Tis (S) دانانی نوگایرۆلە) لە ژمارە یە ک لە ناو کانی (نوزی) دا^۴.
قیلھیلیم دەلیت کە دەکریت بڕگە ی یە کە می تیشاری (تیش ئاتال) یە ک بییت لەگەل تییش -ties ی ناوی نوزی: تییش-
ئورخی Ties-urhe و کە واتای ئەم تییشە نەزانراوە، هەر وە ها بەراوردی دەکات لەگەل وشە ی تری خورری و ئورارتویی^۵.
بە لām بوچی نیشانکەرە وە ی خوداوەندیتی پیش ناو کە نە خرا، ئەو نیشانکەرە وە یە ی دیاریی دەکات کە ناو کە ی پاشی
ناوی خوداوەندیکی؟ نوگایرۆل دەپرسیت: ئایا لە بەر بە کارهینانە تایبە تییه کە یە تی؟^۶ پەنگە مە بەستی لە وە بییت بڕگە ی (تیش)
بو ناوی مروف بە کارهاتوو و ئەگەر نیشانکەرە وە ی خوداوەندیتی بخاتە بەر دەمی پەنگە هەموو ناوی تیشاری (تیش ئاتال)
وهک ناوی خوداوەند تە ماشا بکریت واتە بەهەلە وا بزانییت تیشاری (تیش ئاتال) خو ی کردۆتە خوداوەند. (پروانە باسی
کیساری لە بابەتی ورده فیرعه ونه کان بو پەسەند کردنی نوگایرۆل بو ئەوێ ناو کە "تیشاری" یە هەر وە ها بو واتاکە ی).

¹G. Wilhelm, Die Inschrift des Tišatal von Urkeš, S.120.
²Ibid.
³Parrot et Nougayrol, RA, 42, p. 11.
⁴Ibid.
⁵G. Wilhelm, Die Inschrift des Tišatal von Urkeš, S.121, Anm.19.
⁶Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.14.

دواتر کهسانی تر ، وهکو دیاکونوف، خویندنه وهی تیشارییان په سه ندرکدبوو، کهسانی تریش هه ن بریاریان نه دابوو کامیان بخوینریته وه^۱. قیلهیلیم (۱۹۹۸) دهلیت نه مړو هیچ دوولییه که له م مه سه له یدا نه ماوه و خویندنه وهی تال/ دال t/dal بو ناوی کهسانی خورری له سه رده می نور ۳ نه کید بووه و وهکو نمونه ناوی Ha-ši-ip-a-tal دهییتته وه که به شیوازی تر نو سوراوه ته وه: Ha-ši-ba-da-al^۲. واته شیوازی دووه م پوونی دهکاته وه که هیما ی RI لیره دا ده بیته به tal بخوینریته وه. نه وانیه ی خویندنه وهی (ناری) یان په سه ند ده کرد وشه که یان به خورری به "نه و دهیدات" ده زانی به لام قیلهیلیم نه وه پت دهکاته وه و دهلیت له پروی داپشتنه وه زیاتر وشه که (ناریب) وه و (ناری) له ناوی کوئتری کهسانی خورری چاوه ری ناکریت، له پروی ریژمانیشه وه شوینی وشه که هه له یه^۳. به لام له لایه کی تره وه دلنیایی ته او له واتای ناتال نییه که به گومانه وه به "که سی به هیز" زانراوه^۴.

ئینجا نه گهر راست بیته (تیش) خوداوه نده و به رامبه ری خوداوه ند (سین) وه نه گهر خویندنه وهی (ناری) راست بیته و واتاکه شی هه روه ها راست بیته (واته په یه ندی به "دان" وه هه بیته) نه و کاته ناوه که ده بیته: ((پیدراوی تیش)) یا خود ((تیش داویه تی)) که نه م جوړه پیکهاته (=فلانه خودا داویه تی) له ناوی تر دا بینراوه. (قیلهیلیم) له لیکنده وهی ناوی ناریپ تیششوپ A-ri-ip-te-šup نه م ناوه و لیده داته وه: تیششوپ Teššop دای (واته دای به که سی خاوه ن ناوه که)^۵. جگه له م ناوانه ناوی تر هه ن وشه که به شیوازی تر تیا یاندا بینراوه: تاخیش-ناتیلی^۶ (یان: داخیش-ناتالی)^۷ ی (نازوخینوم) هه روه ها تالیپوش-ناتیلی له (ناگار)^۸ که (سالقینی) ناتیلی به شیوازی کوئی (ناتال) ی زانیوه^۹ به لام بی نه وهی هیچ به لگه یه که بلیت جگه له وهی که یه که میان هی کاتی نارام سینه و دووه میان ده گه ریته وه بو کوئایی سه رده می نه که دی تا سه رده می دواتری.

پیکهاتیکی هاوشیوهش له ناوی کوزوخ ناری Ku-zu-uh-a-RI دا هه یه. له لایه که خوداوه ند کوشوخ Ku-ú-š-u-uh هه یه، له لایه کی تر ناوی نافرته هه یه: خازیب کوزوخ^{۱۰}. په گی (خانیش - هه روه ها خاش - له خورریدا فرمانی بیستنه^{۱۱}. ۲- ژماره یک بوچون له باره ی واتای وشه ی ئیندان endan ، که نازناوی تیشاری (تیش ناتال) و توپکیشه که هه موویان ده چنه وه سه ر دوو واتا: پادشا، فه رمانره وایانیش نازناویکی ناینییه. هه ولیش دراوه وشه که به وشه ی سومه ری یان نه که دی یان خورری په یوه ست بکریته. ئیندان لای نوگایرول (که به "ئیندا" ی داناوه) له وانیه لای خورریه کانی سه رده می سارگوئی نه که دی به رامبه ری وشه ی (پادشا) بو بیته^{۱۲}. وشه ی (پیاو، ئیرینه) له زمانی خاتتی (حیثی) دا پیده چیته (نانتا) بیته. نه مه ش وه که وشه ی نه که دی awil x (= پیاوی فلانه شوین) ی لی دیت، واته پیشه وایه کی دیاریکراو^{۱۳} که له جیاتی ناوی خوی به م نازناوه ده ناسریته وه که پیاوی نورکیش، واته فلانه که س که پادشای نورکیشه.

¹ G. Wilhelm, S.120.

² Ibid, S.120+Anm.16.

³ Ibid, S.120.

⁴ EhS, S.219.

⁵ G. Wilhelm, S.132, Anm.83.

⁶ M.Salvini, The Earliest Evidences of the Hurrians..., p.100.

⁷ P. Steikeller, The Historical Background of Urkesh..., p.91n.54.

⁸ M.Salvini, The Earliest Evidences..., p.104.

⁹ Ibid, p.100n.1.

^{۱۰} نه م ناوانه م له کتیبه که ی سپایزه ر وه رگرتوه: . IH, p.34.

^{۱۱} سه رچاره ی سه روه، ناوه که ره نگه (کوزوخ بیستیت) یان شتی که له و باه ته بیته، دلنیا نیم. پیکهاتی (فلانه خوداوه ند بیستیت) له ناوه کوئه کاندازوره.

¹² Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.11.

¹³ Ibid.

وشه‌ی ئین EN ی سومه‌ریش هه‌یه که واتای کاهن دهدات به‌لام هه‌روه‌ها وه‌کو نازناوی میری شار یان شتی له‌و بابه‌ته به‌کاره‌اتوه، هه‌روه‌ها وشه‌ی ئه‌که‌دی ئینتو ēntu "گه‌وره‌ی کاهنه‌کان(میینه)" هه‌یه که به‌رچه‌له‌کی هه‌ردوو وشه‌ی ئیندان و -entanni^{MUNUS.MEŠ} MUNUS.MEŠ به‌سومهری ئافره‌ته، شیوه‌ی کو(زانراوه‌و که ئه‌مه‌ی دواپیان له‌سروته خاتیبه‌کانی نه‌ریته خورریه‌کانی په‌رستن هه‌یه...تاد^۱. جگه له‌مه‌ش ئینتاششی entašši له‌ده‌قی (خاتتی- خورری) (کیززواتنا)دا هه‌یه که ئه‌میان نازناوی خوداوه‌ندی میینه‌ی ناوداری خورری خبیات (حه‌وا؟) Hebat بو، بی^۲ ئه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی ئه‌م دوانه به‌نازناوی ئیندانه‌وه ئه‌کید بی^۳.

۳- نووسه‌ری ده‌قه‌که هیماي KĒŠ ی به‌کاره‌یناوه بو ناوی ئورکیش که هیمايه‌که زور کهم به‌کاردی^۴. به‌لام ده‌بین له‌موره‌کانی گردی مؤزندا ئه‌م هیمايه به‌کاره‌ینراوه‌و ئه‌مه ته‌ئکیده که خویندنه‌وه‌ی ته‌واوی ناوی شاره‌که بریتیه له‌ئورکیش و بو‌یه شیوه‌وارناسان له‌بابه‌ته نو‌یکانیاندا شیوه‌ی ئورکیش به‌کارده‌هین.

۴- نوگایرول ده‌نگی (S) ی خورری بو تیشاری(تیش ناتال)و سیمیکا داناوه که وه‌ک له‌سه‌روه وترا کهوتوته نیوان دوو ده‌نگی (ش)و(ث)، به‌لام ده‌بین قیلهم هه‌ر ده‌نگی (ش)ی داناوه.

۴- (پیری گال) دوو وشه‌ی سومه‌رین به‌ واتای (دیله‌شیری گه‌وره)و ئه‌م نازناوه هی به‌رزترین خوداوه‌ندی میینه‌ی (سوباتو)وه، له‌وانه‌یه ئیشتاریکی جه‌نگاوه‌ر بی^۵. نوگایرول لی‌رده‌ا خویندنه‌وه‌ی (پیری)ی سومه‌ری هه‌لبزاردوه‌و ئاماژه به‌و زانیاریه‌ی داوه که ئه‌و خوداوه‌نده مییه‌ی به‌ ناوی "دیله‌شیری گه‌وره" نیشاندراوه‌ پیریکی گه‌وره‌ی له‌ ولاتی شو‌ربیدا هه‌بوو ۱۵۰۰ سال پاش تیشاری(تیشاتال)^۶.

به‌لام ئه‌م خویندنه‌وه‌یه‌ی دوو هیماي KIŠ.GAL به‌ پیریگال یاخود پیریگ گال جیگه‌ی په‌خنه بووه له‌لایه‌ن که‌سانیک وه‌ک قیلهم که ناوه‌که به‌ نی‌رگال (هه‌ر وه‌کو ناوی خوداوه‌نده‌که له‌ له‌وه‌که‌ی سامه‌پرا) ئه‌ویش به‌هوی خویندنه‌وه‌ی هیماي یه‌که‌می ناوه‌که^۷. ناوه‌که هه‌روه‌ها به‌ نی‌ری گال NERI.GAL خوینراوه‌ته‌وه^۸.

ئه‌م خویندنه‌وه‌یه‌ی نوگایرول جیگه‌ی قبوولی که‌سانی تر بوو که ناوه‌که به‌ پیریگ گال^dPIRIG.GAL ده‌خویننه‌وه‌و هه‌مان واتای ده‌ده‌نی: خوداوه‌ندی(میینه) (دیله‌شیری گه‌وره)، هه‌روه‌ها ناوی خورریه‌که‌ی، واته پیرینگیر Piringir په‌یوه‌ندیی به‌ ناوه سومه‌ریه‌که‌وه هه‌بی^۹.

ناوی خوداوه‌ند پیرینکار^dPi-ri-in-kar له‌ ده‌قیکی خورری-لوی-خاتتیدا هه‌یه که تایبه‌ته به‌ ئه‌سپ و ده‌ستنووسیکی نو‌یتری ده‌قیکی ئه‌سلویه که ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بو ده‌وروبه‌ری سه‌ده‌ی ۱۴ پ.ز. ناوه‌که‌شی یه‌کسه‌ر له‌ پاش ناوی ئیشتار نووسراوه^{۱۰}. هه‌روه‌ها شیوه‌ی پیرینکیر Pirinkir (پیرینکار، ویرینکیر، ویرینکار، په‌نگه: فیرینکیر، فیرینکار بی^{۱۱}) له‌ ده‌قه خورریه‌کانی بو‌غازکویدا هه‌یه ئه‌ویش له‌ سرودی ئایینی "ئاغازن پیرینکیر" و که به‌ (دیله‌شیری گه‌وره)ی ولاتی

^۱ بو ئه‌مانه‌وه‌ی تر پروانه:

G. Wilhelm, Die Inschrift des Tišatal von Urkeš, S.121f.

^۲M.Salvini, The Earliest Evidences of the Hurrians..., BM 26, p.104.

^۳ هیماي ژماره‌ی سی (کیش).

^۴Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.7.

^۵Ibid, p.14.

^۶Ibid, p.12.

^۷G.Wilhelm, Die Inschrift des Tišatal von Urkeš, BM 26, p.124f.

^۸EhS, S.235.

^۹ بو ئه‌مانه‌ پروانه:

V.Vs.Ivanov, Horse Symbols and the Name of the Horse in Hurrian, BM 26, p.150.

^{۱۰}Ibid, p.148.

دوو پبار (که نه میان وینهیهکی ئیشتار(ئیناننا)ی ولاتی دوو پبار بوو) زانرابوو¹. له لایهکی ترهوه گه وره ترین ژنه خوداوهندی ئیلام له ههزاری سییه مدا پ.ز ناوی پینیکیر Pinikir بوو².

جیگه ی سه رنجیشه که له کوردیدا وشه ی پلنگ ههیه که زۆر له و ناوانه ی سه ره وه نزیکه جا ئایا وشه که له ئه سلدا واتای دیله شیر یان شیر به گشتی هه بووه یان شیوه کانی سه ره وه واتای پلنگ ده دن نه ک دیله شیر؟ هه مه ی دوا یی به دوو نازام ئه ویش له بهر دۆزینه وه ی چه ند په یکه ریکی شیر (یان دیله شیر) که په یوه ندییان به ئورکیشه وه هه یه (ئه وه ی مؤزان و ئه وه ی تیشاری(تیش ئاتال)). به لام له م باریه وه شتیکی جیگه ی سه رنج که هه بیئت ئامازه که ی قیله یلمه که له ده قه کانی هه زاری سییه می فاره (شاری کۆنی شورویپاک له سومه ر) وا دیاره ئه وه ی ناوی هه یه خوداوهندیکی میینه یه: پیریگ تور PIRIG.TUR نه ک پیریگ گال PIRIG.GAL³ و ئه م پیریگ توره به نیمو ر nemur^x "پلنگی لاو" خوینراوه ته وه⁴. به راوردی وشه ی هه ره بیی (نمر) واته پلنگ بکه.

5- لوباداگ، شیمیگا، نین ناگار (واته ناغاژنی ولاتی ناگار.. "نین NIN وشه یه کی سومه رییه") خوداوهندی ناوچه یین. شیمیگا (یان سیمیگا Simiga یا خود سیمیک Simik، لای نوگایرۆل به دهنگی S ی خورری) خودای خۆره لای خوررییه کان⁵ و به شیوه ی UTU.ga هاتوه (ئوتو خودای خۆره لای سومه رییه کان) و له ناوی خورری که سان له (تل الرماح) و (شاغر بازار) و تیگونانو و نوژیدا بینراوه⁶. ده بیئت لوباداگا (لوباداگ) خوداوهندی خورری نوپادیگا یا خود لوبادیگا بیئت (نوگایرۆل)⁷، (نوبادیگ، لوپاتیک، نوپاتیک، جگه له وه ش خوداوه ند نوپانداگ له کارگامیش، جه رابلوس له پوژئاوای چه رپان، هه بووه - قیله یلم) ⁸. نوبادیگ شیوازی نویتری لوباداگایه⁹. ئه م گۆرانه ی (ل) بو (ن) ئاساییه چونکه زمانی خورری له هه زاری دووه می پیش زاین دهنگی (ل) ی سه ره تای نه بووه¹⁰.

په رستنی نین ناگار له ناوچه ی خابووردا زۆر کۆنه و له ده قیکی سه ره ده می پیش سارگۆنی ئه که دی (سه ره ده می گزنگی بنه ماله کان) له ماری هاتوه¹¹.

6- ده کریت ئیشکور لیهدا به تیشوپ Tešup و ئان به کوماربی Kumarbi بخوینرینه وه (نوگایرۆل)¹². (ئان) و (ئیشکور) دوو خوداوهندی ولاتی دوو پبارن. ئیشکور به رامبه ره سومه رییه که ی (ئادادی سامییه کانه. تیشوپ یا خود تیششوپ و کوماربی دوو خوداوهندی سه ره کیی خوررییه کانن. کوماربی خوداوهندی شاری ئورکیشه¹³.

قیله یلم ده لیئت هه موو ئه وانه ی دوا ی پارۆ و نوگایرۆل ئیشیان له سه ره ده قه که کردوه هه ر وه کو ئه وان هیمای AN ی سه ره تای دیری 15 یان به خوداوهندی ئاسمانی سومه ری-ئه که دی زانیبوو¹⁴، به لام ئه وه له جیاتی ئان "خوداوهنده که ی"

¹Ibid, p.149.

²Ibid, p.150.

³G.Wilhelm, Die Inschrift des Tišatal von Urkeš, p.124.

⁴G.Wilhelm, Die Inschrift..., p.124, Anm.41.

⁵Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.14.

⁶G. Wilhelm, Die Inschrift..., S.140.

⁷Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.13.

⁸G. Wilhelm, Die Inschrift..., S.134+Anm.93.

⁹EhS, S.231.

¹⁰G. Wilhelm, Die Inschrift..., S.134.

¹¹M.Salvini, The Earliest Evidences of the Hurrians..., p.109.

¹²Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.14.

¹³Ibid + J.J Finkelstein, JCS, 9, 1955, p.6f.

¹⁴G. Wilhelm, Die Inschrift..., S.137.

(بهگومانه وه) دادهنیت ئه ویش که ئه وه هیمایه ی له دیبری ۱۵ دا هیه وه شکاوه دهکریت (سو) بییت ، واته "هی ئه وه". قیلهیلیم دهلیت ئه وه خوداوهنده ی گوئیستی دوعاکه ی کابرای تاوانبار نه بییت ده بییت خوداوهنده تایبه ته که ی ئه وه کابرایه بییت^۱.
 ۷- نووسینی (ده هزار) به دوو شیوه بوو inube و inaube و ههول بوو، به پیی نوگایرول، بۆ نووسینی دهنگی (و)^۲،
 ئه م دهنگه ش له نووسینی میخیدا هیما ی نییه. قیلهیلیم دهلیت ناوبراو به پشت به ستن به وشه ی ژماره ی نوی یان نوی
 nube/i "۱۰,۰۰۰" هه ولی داوه ئه م جووته وشه سهیره دهستنیشان بکات و هه رچه نده بۆ خو ی ئه مه ی وه رنه گپراوه به لام
 له پرووی دهلالیه وه قه ناعه تی پییه تی. ئاماژه ش بۆ وه رگپران ی دیاکونوف: "زۆر، ئیجگار زۆر"، ههروه ها بۆ گیلب و کیناست
 (که جگه له وه رگپرانه که ی خو ی هی ئه وان نویترین وه رگپرانه): "هه زار جار، هه زار جار"، به لام به هه له ی دادهنیت^۳.
 ۸- ئه م که وانیه () واته: ئه وه ی له ناویدا نووسراوه له ده که دا نییه و بۆ پروونکردنه وه دانراوه.

* * * * *

جگه له م تیشاری (تیش ئاتال) هه که سیکی تر هیه به هه مان له گه ل نازنای "پیاوی نهینه و" Ni-nu-a^{ki} له ده قیکی
 ئیداری ئیشنوننادا هاتوو که ده گه رته وه بۆ سالی سییه می شو- سین^۴ (۲۰۳۷-۲۰۲۹ پینش زاین). هه رچه نده ئه وه رایه
 هیه که ئه مه هه مان پادشاکه ی ئورکیشه^۵ به لام به پیی (سالفینی) راستتر ئه وه یه ناوه که له و لاتانه باو بووه که خورریه کانی
 سه ده ی دوایه مینی هه زاری سییه مدا تیپاندا ده ژیان^۶. وه ک بینیشمان له باه تی (ورده فیرعه ونه کان...) یه کی که له
 خویندنه وه کانی ناوی پادشای کارخار (کیساری) بریتییه له (دیساتال) و ده بییت (تیش ئاتال) بییت، له مه وشه وه قیلهیلیم
 دهلیت ناوی تیش ئاتال له کو تاییه کانی هه زاری سییه مدا له لایه ن زۆر
 که سه وه هه لگیرابوو؛ ئه وه ی ئورکیش و ئه وه ی نهینه و او دیساتالی کارخار
 به لام وا دیاره له وه به دوا به ته وای نه ما^۷.

توپکیش

له وه رزی هه شته م و نویه می پشکنین له (تهل مۆزان) دا هاوینی ۱۹۹۲-
 ۱۹۹۳ - جیورجیو بوچیللاتی G. Buccellati و ماریلین کیلی -
 بوچیللاتی M.Kelly-Buccellati ی ژنی زیاد له (۶۵۰) چاپی مۆریان
 دۆزییه وه که ئه وه مۆرانه درابوون له کویه له و که له وپه لی گلینه بۆ ئه وه ی
 خاوه نه کانیان بنا سرین^۸. ژماره که له وه رزه کانی تر زیاد ی کرد. له م چاپه
 مۆرانه ده رکه وت که ته ل مۆزان شاری ئورکیشه و پادشایه کی تری ناسرا که ناوی توپکیش Tupki^۹ ه، ههروه ها ئوقنیتوم
 Uqnitum ی ژنی - ناوی ئه میان ئه که دییه و واتای (کچی فهیروون) ده دات^{۱۰}.
 له یه کی که له و چاپانه پادشا دانیشتوو وه میره که ی کوپی (که به تاجی سه ری ده ستنیشان کراوه) ده ستی خستو ته سه ر
 ئه ژنوی له کاتی که دا ئوقنیتوم به پرچکه ی و ئه و شته ی قژی پازاندوو وه دیاره و مندالیکی پادشایانه ی هه لگرتوو وه به پیی کیلی -
 بوچیللاتی ئه مه ئیشاره ته بۆ جینشینیی ئه و دوو کوپه و ئه م جوړه ئیشاره ته شتیکی نه بینراوه له و سه رده مه دا^{۱۱}.

¹ Ibid, S.138.

² Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.14.

³ G. Wilhelm, Die Inschrift., S.141+ Anm.131.

⁴ M.Salvini, The Earliest Evidences of the Hurrians., p.107.

⁵ M.Salvini, The Earliest Evidences., p.107(RA 84, 1990, 129f.).

⁶ Ibid.

⁷ G.Wilhelm, Die Inschrift des Tišatal von Urkeš, S.120f.

⁸ Pat and Samir Twair, The Kingdom of the Lion, in; Aramco World, 48, no.3, May-June 1997, p.5.

⁹ Ibid, p.9

¹⁰ Ibid.

شايه نى وتنه ناوى توپكيش په گى (توپكى)ى خوررىي تيدايه كه له هه نديك ناوى خورريدا ده بينرئت وهك نارى توپكى Ari-tupki . سه رده مى ژيانى توپكيش ده گه رپته وه بو ده وروبه رى سه دهى (22)ى پيش زايين، كه ميك پيش تارنام ناگادى،

كچى نارام سين و سه رده تاي ماوهى حوكمى نارام سين شه وهش نه گه ر ژور نوپتر دابنرئت، له وانه شه له وه پيشووتر بو بوئت¹. چاپى مورى ئوقنيتوميش هه يه كه تيدا پادشازن لاي چه پ دانيشتووه و منداليكى له باوه شدا داناوه، منداليكى تريش ده ست له شه ژنوى كه سيكى لاي راست، له وانه يه پادشا بيت، ده دات. له سه رده ودا شه ستيره يه كى هه شت لا، به رانكيش له ژير نووسينه كه دا هه يه. نووسينه كه ش شه مه يه: ئوقنيتوم، ژنى توپكيش.

له چاپى مورى دايانى ئوقنيتوميشدا ئافره تيك كه له وانه يه دايانه كه بيت ده ستى منداليكى گرتووه كه له باوه شى پادشازندا يه، كه سيكى له پشته وهى پادشازن وه ستاوه. له سه رده ودا شه ستيره يه كى هه شت لا هه يه و له ژير نووسينه كه دا گايه كه هه يه كه سه رده كى هى مروقه. نووسينه كه ده لئيت: زامينا Zamena دايانى ئوقنيتوم.

پاشان مورى چيشتلينه رى ئوقنيتوم هه يه. له و موره دا ئافره تيك لاي چه پ له ژير دوو لاقى هه لواسراوى ئازهلئيك به سه ر دوو مه شكه دا دانه ويوه ته وه. پياويكيش چه قويه كى گرتوته ده ست و مه ريك راده كيشئت و پوى له ميژيكه كه شتيكى له سه ره ديار نيبه چيبه. له سه رده و شدا وينه مانگى يه كه شه وه هه يه. نووسينه كه تيچووه و شه وهى ماوه

چاپى موره كان: (لاى راست له سه رده تا خواره وه) ئوقنيتوم ژنى توپكيش، دايانه كه ي، چيشتلينه ره كه ي: www.fas.harvard.edu/~semitic/hsm/FSNuziMozan.htm (لاى چه پ له سه رده تا خواره وه) توپكيش: M. Kelly-Buccellati, The Workshops of Urkesh, Bm 26, p.43 تيوريم ناتال (تيوريم نارى)، تارنام ناگادى، (خواره وه) ئيشار بيلى: MDOG132, p.140

ده لئيت: ... چيشتلينه رى ئوقنيتوم. به هوى چاپيكى مورى تريش ناوى شه و ئافره ته زانرا شه ويش تولى tu-li و كه شه ميان توخميكه له ناوه خورريه كاندا هه يه. ناوى توليا tuliya ش له نوزيدا هه بووه².

شه مورانه ي پادشازن و دوو ئافره ته كه ي تر له بيناي ژماره AK ي گردى مؤزندا دوزراونه ته وه³. له هه مان بيناشدا چاپى مورى پياويك به ناوى ئونا [p-] - [Una] له وه رزى سيانزه ميني پشكنين له گردى مؤزندا دوزرايه وه. دياره كابرا

¹MDOG 133(English ed.), p.75.

²Ibid, p.71.

³ شه زانيارسيانه ي تايبه ت به سى موره كه م له گه ل وينه كانيان له ئينته رنئت وه رگرتووه:

www.fas.harvard.edu/~semitic/hsm/FSNuziMozan.htm

وينه كان و وينه ي تريش له م بابته شدا هه رده ها هه يه:

M. Kelly-Buccellati, The Workshops of Urkesh, Bm 26, p.43.

فهرمانبهریکی گهرهوی توپکیش بوو. جیگهی سهرنجه که چاپی مۆریکی تر له گهل چاپی مۆرهکانی تارئام ناگادی دۆزراوه تهوه که هه مان ئه وهی ئونابه به لام دهستکاری کراوه له لایهن کهسیکی تره وه به کارهینرابوو، ئه مهش ته نکیدی ئه وه دهکات که توپکیش پيش تارئام ناگادی بوو¹.

پادشایه کی تری ئورکیش

له گهل چاپه مۆرهکانی تارئام ناگادی شتیکی مۆرکراو دۆزراوه تهوه که دوو جار مۆره کهی لی دراوه ته نها هیماي kēš له نووسینه کهی سه ری به ساغی ماوه ته وه. جگه له م هیمايه ش شوینه واری که می هیماي "ئور" ماوه، ههروه ها به شیکی بچوکی هیمايه که ده توانیته ته نها به "ئین" بخوینریته وه بۆیه دوو بوچیلاتییه که به م جوړه ی ته واو ده که ن: [xxx] [e]n-[da-an] [u]r-kēš.[KI] واته که سیکی که پادشای ئورکیشه. هه ر به پیی ئه مان له وانیه ئه م پادشایه که ناوه کهی نه ماوه په یوه ندییه کی نزیکي به (تارئام ناگادی) وه هه بوویته و په نگه پادشاو پادشاژن بووبن².

له م پادشایانه ی ئورکیش سیانیان نازناوی "ئیندان" یان هه لگرتوه. توپکیش هه ردوو نازناوی ئیندان و لوگال LUGAL (پادشا به سومه ری، ئه گه ر به ئه که دیش بخوینریته وه ده بیته شارروم)، ئه وانیه ی تریش یان لوگال بوون یان لو LÚ (پیای .. به سومه ری)، له بهر ئه وه ش نووسینه کان یان سومه ری بوون یان ئه که دی ده کریته لوگوگرامی "لوگال" بو "ئیندان" به کارهاتبیته.

ده کریته ناوی هه موو ئه و پادشایانه ش به خویری ته فسیر بکرین جگه له ناوی یه کیکیان ئه ویش تیئیرو Te'irru که ده گه ریته وه بو سه رده می بابلی کۆن و په نگه جیگه گومان بیته³.
پاش ناسینی ئه م پادشایانه ی ئورکیش، باسیکی شاره که و ئه و شوینانه ی که له و ده قانه دا هاتوه ده که ی ن.

خاویلوم

لای تورۆ - دانجان خاویلوم و ناوار له پۆژه لاتی دیجله دان⁴ ئه و گومانانه ش له م باره یه وه له جیگه ی خویندایه، چونکه به ر هه موو شتیکی ئه کید نییه له وه که ی سامه رپا که باسی ئه و دوو شوینه دهکات به راستی له سامه رپادا دۆزرا بووه وه ئه گه ر ئه مه ش راست بیته په نگه ته نها بو خاویلوم راست بیته که له و ده وره به رده ا بوویته، چونکه ئاریشین (ئاتال شین) ده لیته نیرگال پادشای خاویلومه و ئه و په رستگه ی نیرگالی دروست کرد - سه باره ت به ناواریش به روانه خوارتر.
(گوتزه) په رسیار دهکات ئه گه ر خاویلوم کاویلا Kawila بیته که له ناوچه ی خابووری فوراتدا بوو⁵، واته له و شوینه ی ئورکیشی تیادیه. ناوی (خاویلوم) پاشگری (ئوم) ئه که دیی پیوه یه، به لام ئه مه واتای ئه وه نادات ناوه که ئه که دییه (هه رچه نده دوور نییه ئه که دی بیته یان له وانیه به شیوه یه کی گشتی ناویکی سامی بیته) چونکه بو ناوی غه یری ئه که دیش زیاد ده کرا.

ناوار

ئه وه ی پشتگیری له بوچوونه که ی تورۆ - دانجان دهکات سه باره ت به مه وقعی ناوار که له پۆژه لاتی دیجله یه هه بوونی ناوه که به شیوه ی نامار له هه زاری دووه مدا. له هه زاری یه که میشدا ئاشورییه کان ناوی نامری Namri یان به کارده هیئا.

¹MDOG 133(English ed.), p.70.

²Ibid.

³MDOG 133(English ed.), p.75.

⁴Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.18.

⁵A. Goetze, An Old Babylonian Itinerary, JCS, 7, p.63.

به لام گوتزه لیرده ا به هه له له جیاتی ئاریشین (ئاتال شین)، خاوه نی له وه که ی سامه رپا، تیش ئاتال (= تیشاری) ی نووسیوه.

نیستاش به دانیاییه وه ده زانریت که له خوار سیروانه وه تا نزیك (خانه قین) ده پوات، یان وهک دیاکونوف به گشتی ده لیئت ((بهشی ناوه پراستی سیروان))^۱، رای نویتریش زور جیاوان نییه : ناوچه ی (خانه قین) یان پوژه لاتتر (کیسله ر-۱۹۹۸)^۲.

به هوی ئه و زانیاریاننه وه له بهرئه وه ی ناوی ئورکیش له له وه که ی سامه پرادا له گه ل ناواردا هاتوه، شاری ئورکیش به همان شیوه له پوژه لاتتی دیجله دا دانرابوو، به لام له گه ل ده که ی تیشاری (تیش ناتال) (۱۹۴۸ ز) و نامه کانی ماری (۱۹۳۳ ز) به دواوه، له په نجا کانی شه وه به ته وای بلا و کرانه وه) ده رکه وت ئورکیش له کوردستانی باکووردایه؛ له سیگوشه ی خابووری فورات یان نزیکی و به م شیوه یه هه ندیک بو ئه وه چوو بوون که ده بیئت ناواریش له هه مان شویندا بو بیئت. رایه که ی تر ده لیئت مه به سستی ناریشین (ناتال شین) له نازناوی (پادشای ئورکیش و ناوار) فراوانیی ده سه لاته که ی و واتای ئه و نازناوه ئه وه یه ناریشین (ناتال شین) پادشای ناواره له پوژه لات و ئورکیشه له پوژناوا، به واتایه که ی تر ده سه لاته که ی له پوژه لاته وه بو پوژناوا دریژ ده بیته وه و په نگه ئه م نازناوه په مزیک ی گه ردوونیی هه بیئت نه ک ناوچه یی^۳.

به لام رای مه عقولتر ئه وه یه ناوار ناویکی سووک و ئاسانه و ده بیئت واتایه که ی دیاری هه بیئت و بوی هه یه له چه ند شوینیکدا دووباره بیته وه، ده ورو به ری سیروان و له ده ورو به ری خابووری له هه ر شوینیک ی تر، وهک تیبینیش، کیویکی خوارووی هه له بجه رووه و ده ره بندیخان به (نوه ر) یان (نوه ر) ناسراوه له ناوی ناوار و نامار ده چیئت. ته نانه ت هه ر له ناوچه ی خابووری فوراتدا به ته نیا و له یه ک کاتدا دوو شاری ناوار هه بووه چونکه ده سه لاتی شاری کاخات (گر دی بارری) به و خاکه ده ستنیشان کراوه که "له نیوان ناوار و ناوار" دایه^۴، بویه به پیی (نایدم) یه کیک له م دوانه له باشووری ته ل بارری (گر دی بارری) و ئه وه تریان له باکووری^۵.

ده کریت ناوی ناوار وه کو ناویکی خورری شوین ته فسیر بکریت که په یوه ندیی هه بیئت به ره گی فرمانی ناو- naw- به واتای له وه پرکردن له گه ل پاشگری دووباره کردنه وه iterative "نار- ar- (قیله یلم)، هه روه ها nauni- که به هه مان شیوه په یوه ندیی به له وه ره وه هه یه^۶. ئه مه ش ریك وشه ی کوردیی "له وه پ" ه. له زمانی خورری هه زاری دووه می پیش زاینیشدا ده نگ ی "ل" ی سه ره تا ده بووه "ن"، ئینجا ئایا به م جوړه ناوه کانی ناوارو نامارو نامری و ناوی نویی نه وه ر له ئه سلدا "له وه پ" که له زمانی کوردیدا وه کو خوی ماوه ته وه و ئایا وشه که له ئه سلدا خورری به یان خورری به کان له زمانیکی کوئی تری کوردستان وه ریانگرتبوو که تییدا "ل" ی ئه سلیی سه ره تا پاریزرابوو؟

له ده قیکی جادووگه ری خورری بوغازکوئی شاره پیروژه کانی تالموششی Talmušše^۷، نه ینه وا، ئورکیش (به شیوه ی ئورکینی) و ناوار هاتوون. ناوار به شیوه ی URUNawari^۸ (شاری ناواری) هاتووه په یوه ست کراوه له گه ل کیوی گاشیبارری - Gašijarri- که دواتر به کاشیباری Kašijari ناسراو که به کیوی توور- عابدين زانراوه^۹.

ناوار زور ده بیئریت له ناوی که سانی خورری له هه موو شوینیک و سه رده میک^{۱۰}. له ده قی کاتی زنجیره ی سییه می ئور (سه ده ی ۲۱ پ. ز) ناوی که سانی خورری هه ن له گه ل ناوی ژماره یه ک شویندا په یوه ست کراوه، واته و تراوه " فلانه که سی

^۱ ئای. م. دیاکونوف، میدیا، و: بورهان قانع، به غدا، ۱۹۷۸، ل ۱۵۵. دیاکونوف نووسیوه تی تیشاری پادشای ئورکیش و ناواره، ئه ویش له جیاتی ناریشین (ناتال شین) که باسی نه کردوه. ئاشکرایه ئه مه هه له یه ر ته گه ر هی خودی نووسه ر نه بیئت ئه وا هی وه رگێرانه یان هه له ی چاپه (په رینی دیریک). دیاکونوف دواتر ئیشی له سه ر ده که ی تیشاری (تیش ناتال) کردوه.

^۲ Sha 1, p.24.

^۳ Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.19.

^۴ M.Salvini, The Earliest Evidences of the Hurrians..., p.109.

^۵ Ibid.

^۶ Ibid.

^۷ Ibid, p.110.

^۸ Ibid, p.109.

فلانه شوین¹، یه کیکیش له وانه ناواره¹. له وویکی درېهم (پوزریش داگان) له و سهردهمه باسی قوربانی دهکات که له لایه ن (ناوارشین Na-wa-ar-še-en کاهنی نیخورساگ² و پیاوی نامار) کاتی گه یشتنی له ناواره وه پیشکش کرابوو. ناوارشین Nawaršen ی نه و سهردهمه دواتر له نوزیدا (ناوهرستی ههزاری دوهمدا پ.ن) ده بیته ناوارشیننی³. ناوی ولاتی ناوار (نامار) په کیکه له ژماره یه کی زوری ناوه خورریه کانی که سهکان له شاغر بازپو گردی براك وهک ناوار کانا زی (میینه)، ناوار نیشخی (میینه)، ناوار توپکی یا خود ناوار توپکی.

ناوی ناوالی Nawali له دهقه کانی گردی له یلان له سیگوشه ی خابوردا (ناوالا یا خود ناوالو له دهقه کانی ماری) هه یه که په نکه نابولا Nabula ی سهردهمی ناشوری نی بیته که نه میان (گیرناقان) ی باکووری قامشلی بیته و که نه و ناوالییه پادشایه کی هه بووه له دهقه کانی گردی له یلاندا (هه مان سهردهمی ماری) ناوی هاتووه نه ویش خاورور(نی) - ناتال⁴.

ئورکیش

ناوی ئورکیش به شیوه ی ئورکیش Ur-gi-iš⁵، له دهقیکا، که زور له وه دچیت هی نارام سین بیته، له گهل ناوی شوینی تر دا هاتووه: ئیبل، ماری، توتتول، ناویکی شکاو، ئورکیش، موکیش، دوو ناوی شکاو، ئابارنیوم، پاشان نه و ولاته ی درهختی نه رز تییدا ده پردریته وه و ناوچه کانی سهر به و، ولاتی سوپارتو (شوبور له دهقه که دا) له سهر لیواره کانی ده ریاکانی سهر وه، ماکان و ناوچه کانی⁶.

پیشتریش له نه رشیفه کانی ئیبل (ده ورو به ری ۲۴۰۰ پ.ن) ناوی ئورکیش نابینریت⁷ هه رچه نده باسی نه و ناوچانه ی تییدا یه.

ناوی شاره که له دهقه کانی زنجیره ی سییه می ئوردا بینراوه. له م دهقانه دا باسی ئانناری (یا خود ئانناتال)⁸ کراوه که ((پیاوی ئورکیش)) ه، هه روه ها نیداگو Ni-da-gú (که نه میان له ناویکی خورری ناچیت) که په یامبه ری شاری ئورکیش بوو⁹.

پیشتریش له وه و له میله که ی مانیشتوسو (کورپی سارگونی نه که د) باسی کابرایه ک زور کراوه به ناوی ئورکیش Ur-Kēš¹⁰ (KI نیشانکه ره وه ی ولات و شاره). نوگا یرو ل نازانیت نه م ناوه واتای ((دلسوزیکی کیش)) - که نه مه رای (شیل) ه - یان کابرایه ک ((له ئورکیش)) ه¹¹. شوینی شاری کیش Kiš له ولاتی دوو پوباردا زانراوه، به لام شاری (کیش) شاریکی تری ولاتی دوو پوباره و شوینه که ی به ته واوی ده ستنیشان نه کراوه.

¹ HS, p.58.

² خوداوه ندیکی میینه ی سومه رییه.

³ HS, p.113.

⁴ C.J.Gadd, Tablets from Shagar Bazar and Tell Brak, in; Iraq, 7, 1940, p.40.

⁵ M.Salvini, The Earliest Evidences of the Hurrians..., p.110+112.

هیچ له سهر واتای (گیرناقاز) له و سهرچاوه یه دا نه و تراوه، په نکه گیر = گر (واته گرد به کرمانجی سهر وو) بیته و به م شیوه یه ناوه که ناقاز = ناواز بیته. سه باره ت به ناوی پادشای ناوالی ناوه که ی وا نووسراوه: خاورور (نی) ناتال Hawur(ni)-atal. وشه ی خاورنی haurni به خورری (ناسمان) ه. وشه ی خاورنی هاوشیوه ی دوو وشه ی (خور) و (خاوه رای) کوردییه. دوو میان جگه له واتای خور هه روه ها واتای لای خوره لاتیشی هه یه.

⁶ P. Steikeller, The Historical Background of Urkesh..., BM 26, p.95n.77.

⁷ Ibid, p.89n.45.

⁸ نه م ناوه یه کیکه له و ناواندی گومان هه یه پرگه ی (ناری) تیایاندا به (ناتال) بخوینریته وه، پروانه: HS, p.115.

⁹ HS, p.114.

¹⁰ Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.12, n.1.

¹¹ Ibid.

ناوی ئورکیش به چهند شیوهیه که نووسراوه ته وه: ئورکیش Ur-Kiš (له وحه که ی سامه پرا)، ئورگیش Ur-gi-iš (نامه کانی ماری و شاغر بازپ) و نوگایرول ده لیت: رهنکه به ئورکیش Ur-ké-iš بخوینریته وه¹، ئورکیش Ur-kèš (ده که ی تیش ئاتال و مؤره کانی مؤزان)، ئورگیش (له ریبه ری ریگه یه کدا - بپروانه خواره وه).

له ده که جادووگه ریبه خورریبه که ی بوغازکوی که له سه ره وه دا باسکرا ناوی ئورکیش به شیوه ی ئورکینی (n) Urkini هاتوه و له گه ل کیویک به ناوی ناپری Napri په یوه ست کراوه که له ده قی تردا ناوی نه بینراوه².

شوینکیش هیه به ناوی ئوراککا Urakka ئه ویش له سه ر میلیکی شاری ئاشور که (لیقی) و (فوره ر) به ئورکیشیان زانیبوو و له پۆژه لاتی باشووری (نه سیب) دا دایانابوو، به لام یه که میان جیای کردوته وه له ئورکیشه که ی ئاریشین (ئاتال شین) که ئه میانی له پۆژه لاتی دیجله و باکووری پۆژه لاتی (ئیکاللاتوم) ی داناه³.

به هه ر حال نه شوینی ئورکیش که دایناوه ته واوه و نه ئوراککا ئه و ناوه نزیکه یه له ئورکیش و نه ئورکیش له ناوه پاستی هه زاری دووه می پیش زاین زیاتر ژیاوو تا بتوانن ئوراککا به شیوه یه کی نویتری ناوی ئورکیش بزاین.

سه بارت به په گه زی ناوی ئورکیش، نوگایرول دلنیا نیبه نه گه ر خوری بی (یا خود به شیوه یه کی فراوانتر: سوباریبه) یان سومه ری و په یوه ندیبه کی زور کون نیوان ئورکیش و شاری کیش پیشان بدات (بپروانه باسی میله که ی مانیشتوسو له سه ره وه دا). ناوبراو یه که میان زیاتر په سه ند ده کات هه رچه نه لای (سپایزه ر) ده کریت له یه ک کادا هه ردوکیان پاست بن⁴.

ناوی ئورکیش له سه رده می بابلی کوندا ده مینیته وه هه رچه نه ده ریکی گرنگ له پروداوه کانی ئه و سه رده مه نابینیت. له و سه رده مدا ناوه که ی به شیوه ی ئورگیش ده بینریت و وا ده رده که ویت که نوقمی په گه زی سامی بووینت و ناوی که سانی خوریش نیبه که په یوه ست کرابن به شاره که وه. ته نانه ت، به پیی (قیله ییم)، ئه م ئورگیش به شاریکی تر زانراوه نه ک ئورکیشه که ی ده یاسین⁵.

ناوی ئورکیش (به شیوه ی ئورگیش) له ده که کانی شاغربازاری سیگوشه ی خابووری فوراتدا هیه و سه ر به و کاته یه که کوره که ی شامشی ئادادی یه که می ئاشور فه رمانه وای شاری (ماری) بوو⁶. (شاغربازار) پيشتر به شاری ئاشناکوم زانرا بوو (فان لیره)⁷، (لاندسبیرگر) و (گوتزه) ش به (شوبات ئینلیل) یان ده زانی⁸.

به هه ر حال دواتر ده رکه وت شوبات ئینلیل گردی له یلانه نه ک شاغربازار. شاغربازار⁹ نزیك ئورکیش بوو چونکه ریبه ری ریگه یه که Itenirary ی سه رده می بابلی کون هیه و له به شیکیدا ئه و کابرایه ی ریگه ی گرتبووه به ر ده گاته شوبات ئینلیل-شونا-ئاشناککی (ئاشناکوم)، له گه رانه وه شدا به ریگه ی ئاشناکوم-ئورگیش Urgeš-شونا Šunâ-خارسی (یان خاروسی)-شوبات ئینلیل پۆشتبوو¹⁰.

ئورکیش، به شیوه ی ئورگیش Urgan له چهند نامه یه کی (ماری) دا به رچاو ده که ویت. ئیشمی داگان، کوره چالاکه که ی شامشی ئادادی یه که م، بو (یاسماخ ئاداد) ی برای که فه رمانه وای (ماری) بوو ده نووسیت:

¹ Ibid, p.11.

² M.Salvini, The Earliest Evidences of the Hurrians..., p.110.

³ Afo, 18, S.30.

⁴ Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.12+n.1.

⁵ M.Salvini, The Earliest Evidences of the Hurrians..., p.108.

⁶ C.J.Gadd, Tablets from Shagar Bazar and Tell Brak, Iraq, 7, p.35.

⁷ W.W.Hallow, JCS, 18, 1964, p.74.

⁸ Goetze, An Old Babylonian Itenirary, JCS, 7, p.58.

⁹ به چهند شیوه یه که ده نووسریت، وه: Chagar Bazar, Shagar Bazar... (گیتلب) ده لیت وردتره بلین "شاغر بازار".

¹⁰ Ibid, p.51ff.

((.. ئورگیش و شیناخ Sinah که له ژیر ده ستمدان، ههروهک چۆن له راستیدا وا بوون، دهیانگرم و پرویان ده که مه خۆم، ئەمه بزانه))^۱.

کاتیگیش شامشی ئاداد له ژیاندا بوو ئیشمی داگان له شاری (ئیکاللاتوم) وه به شی پوژهه لاتی دهوله ته گه وره که ی ناشوری به پووه ده برد له کاتیگدا پایته خته که ی باوکی؛ (شوبات ئینلیل) نزیگتر بوو له ئورگیش و شیناخ، بویه ده بییت ئەم نامیه ی ئیشمی داگان سه ر به و کاته بییت که چوو بووه سه ر ته ختی ناشورو پيش ده رکردنی یاسماخ ئاداد له ماری واته له و ماوه که مه ی پاش مردنی شامشی ئاداد یان رهنگه پيشتر وه له ژیانیدا ئورگیش که وتبووه جووله، له راستیشدا چه ند سالیگ به ر له مردنی شامشی ئاداد ده سه لاتی ناشور لاوان ببوو و باره که ی خراپ ببوو.

پاش ئه وه ی ماری که وته ده سستی زیمیری لیم، باسی ئورگیش به رده وام ده بییت.. فه رمان به ریگی زیمیری لیم بو ی ده نووسییت: ((... پیاوه کانی خوررا Hurrâ و شیناخ، به م جو ره نووسییان بو ئورگیش...))، به لام نامه که لی رده ا تیگچوو ه^۲.
ئه وه نده ش له م نامه یه و له نامه کانی تر ده سه ته به ر ده کریت ئه وه یه ئورگیش دراوسی ی خوررا و شیناخ بوو، هه روه ها دراوسی ی شاره کانی ناخور Nahur و بوروندو (بوروندوم) Burundu(m) و شیناموم Sinamum بوو^۳، به لام به بی ئه وه ی شوینی ئەم شارانه بزانی.

ناگار

باسی (ئاغازنی ناگار) له ده که ی تیشاری (تیش ئاتال) دا هاتوه ، پادشای (کاخات) له نامه یه کیدا به زیمیری لیم ده لیت که له پوشتنه که ی بو (ماری) له به ر که شوه وه ی خراپ و به فر خیراییه که ی نیوان (ناگار) و (خییاتوم) که م کرده وه ئیستا گه یشتوته (قاتنونان) Qattunan^۴ – که له سه ر پوویاری خابوره .
که واته ناگار له خواروی کاخاته و که وتبووه ئەملا یان ئەولای خابور. چاپی مۆریگیش له (گردی براك) دا دۆزرا وه ته وه که ناوی که سیگی خورری له سه ره : ((تالپوش- ئاتیلی Talpuš-atili ، خۆری ولاتی ناگار، کوپی س)) (س = ناویکه شکاوه). مۆره که به هی کۆتایی سه رده می ئەکه دی زانراوه^۵، له به ر ئه وه به دوور نه زانراوه ناگار گردی براك بییت هه رچه نده شوینه وارناسان له م باره یه وه کۆک نین^۶.

گردی مۆزان

وهک بینیمان، پیشکنینی شوینه واری ده ریخست ئورگیش (عاموده) نییه به لکو ته ل مۆزانی نزیکی. له و گرده دا جووتیاره کانی ناوچه که مردوه کانیان ده ناشت و رهنگه به هو ی ئەمه وه شیره کان ده ست خه لکه که ده که وتن^۷.
وتمان گرده که ی مۆزان گردیکی فراوانه ؛ (۲۷) مه تر به رزه و پووبه ری (۱۲۰) هیکتاری داپوشیوه (واته ملیۆنیک و دووسه د هه زار مه تری دووجا – دیاره ئەمه هی گرده که و به رزاییه شوینه واریه کانی ده وروبه ری تی) هو ی ئەوه ش که پیشکنین له و گرده دا نه کرا ئەوه یه شوینه وارناس (مالۆوان) سالی (۱۹۳۷) چوو ه ئه و ئی و سی خه نده کی هه لکه ند، به لام رای وابوو پیشکنین له وه زیاتر نه کریت چونکه پارچه گلینه یه کی دۆزییه وه که به ماده یه کی کانزایی پووکه ش کرابوون و وای زانی ئەمه هی

¹G.Dossin, ARM, 4, no.40.

²Charles- F. Jean, ARM, 2, no.38.

³Goetze, An Old Babylonian Itinerary, p.63.

⁴Parrot et Nougayrol, RA, 42, p.19.

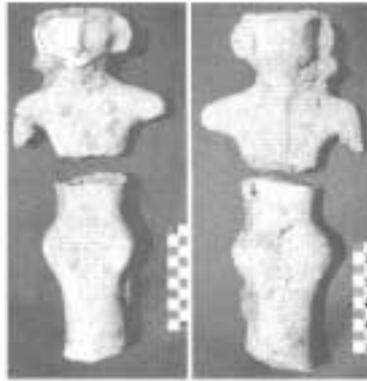
⁵M.Salvini, The Earliest Evidences..., p.104.

⁶بروانه سه رچاوه ی سه ره وه، ل ۱۰۹.

⁷Twair, The Kingdom..., p.6.

په یکه ری ئافره تیک له قور دوست کراوه
دریژیپه که ی ۲۹ سانتیمه تر

په یکه که پیش پاکردنه وه و چاک کردن
MDOG 132, p.160
لای چپ: پیشه وه ی په یکه که
لای راست: پشته وه ی په یکه که

سهری په یکه که
MDOG 132, p.162

چالایی له سهری په یکه که (MDOG 132,
p.162) که رهنگه بۆ هه لگرتنی شتیک یان
شوینی قایکردنی قژی خواستراو
بیئت (MDOG 132, p.159)

سهرده می پۆماییه. به پیی ناگاتا کریستی -
ژنی مالووان و نووسره ناوداره که ی پۆمانه
پۆلیسییه کان - ده بویه کاتیکی زۆرترو
داراییه کی گه وره تر ته رخان بکرایه بۆ
پشکنین له چهره کوئتره کان^۱، به لام
بوچیللاتیی ژن و میرد ده لاین ئه و گلینه
پووه که شکراره سهر به سهرده می پۆمای
نییه، به لکو ده گه پیته وه بۆ هه زاری
سییه می پیش زاین، هیچ چینیکیش
له گرده که دا نییه بگه پیته وه بۆ سهرده مه
پۆماییه کان^۲، ئه ویش چونکه شاره که زور
زوو چۆل کرابوو، واته ناوه راستی هه زاری
دووه می پیش زاین.

گرده که بریتییه له گردیکی بهرز له گه ل
بهرزاییه کی که متر له ده وریدا. پشکنین
له گرده که ژماره یه که وهرزی خایاند (ناگامان
له سیانزه وهرز هیه که سیانزه مینیان
له حوزه یران تا ئابی ۲۰۰۰ بوو سالی ۲۰۰۱
ئه نجامه کانی بلاوکرانه وه). له هه ندی
شویندا پشکنینی تاقیکردنه وه گه شته
زهویی سروشتی.

له گرده بهرز که که ئه م جوړه پشکنینه له شوینیکیدا گه شته زهویییه سروشتییه که، یه که م چین له سهر ئه و زهویییه
پارچه ی شتومه کی سهرده می (حه له ف) دۆزرایه وه (هه زاری پینجه م پ.ز)، له و چینه ی یه کسه ر سهروی ئه و سی پهرداخی
بچوک دۆزرا نه وه که ده توانییت به ی سهرده می نه یه و بزانریت و به هوی تاقیکردنه وه ی کاربۆن ۱۴ ته مه نی گه پینرایه وه بۆ
سالی ۲۹۲۰ (۱۷۰ سال که متر یان زیاتر) پیش زاین^۳. قوئاغه کانی پووه ری AA که ناوچه ی کۆشک و ده وره ریته به کورتی
ئه مانه یه.

یه که م: قوئاغی پیش کۆشک Pre-Palace Phase (سهرده می سارگوونی ئه که دو ریموشی کوپی) - چینی ۱۹ و ۱۸.

دووه م: دروستکردنی کۆشکه که ی توپکیش و نیشته جیبوون تییدا (سهرده می مانیشتوشو برای ریموش و نارام سین کوپی
مانیشتوشو) - چینی ۱۷.

سییه م:

(۱) وی رانبوونی AK و جاری دووه می به کاره یانی ئه م و AF: کاتی تارئام ناگادی (نارام سین و شارکالی شارری

کوپی) - چینی ۱۶.

(ب) به رده وام بوون له به کاره یانی مولحه قه کانی کۆشکه که (ماوه ی پاش سهرده مه ئیمپراتورییه ئه که دییه که) - چینه کانی

۱۵ تا ۱۲

¹Ibid, p.5.

²Ibid, p.6.

³G. Buccellati, Urkesh as Tell Mozan: Profiles of the Ancient City, BM 26, p.12.

چوارهم:

گردی مؤزان: په یکه ری قورینی گویدر یژیکي کیتی مائی نه کراو: BM26, p.70+PSD 2.16 (PSD سلایده کانی نه و سەرچاره یه یه)

گردی مؤزان: په یکه ری قورینی نازهلئیکي مائیکراو، رهنکه نه سپ بیت: BM26, p.70f+PSD 2.17

(ا) نیشته جیبوون له به شه نزمه کان (سهرده می ئور ۳) - چینی ۱۱ و ۱۰.

(ب) نیشته جیبوون له به شه ناوه پراسته کان (ئیسن-لارسا) - چینی ۹ و ۸.

پینجه م: نیشته جیبوون له به شه هره به رزه کان (بابلی کون و سهرده می خابوور-چینی ۷ و ۶).

شه شه م: نه بوونی نیشته جیبوون (سهرده می نوی) - چینه کانی ۵ تا ۱.

سهرده تا بینای AK دوزرابووه که به بینای پادشایانه ناو نرابوو، له وهرزی دوانزه یه مینیشدا بینایه کی ته نیشتی دوزرایه وه (AF) نه ویش به دریزایی دیواری پوزشه لاتی بینای AK و درکه وت دوو بیناکه پیکه وه به سترابوون به جوریک ده توانریت به دوو به شی یه ک بینا بزانیږن و نه و به شه ی نوییه ی دوزرایه وه به به شی په سمیی کوشکه که بزانیږت له کاتیږدا بینای AK عه ماری کوشکه که بوو. چهند شوینئیکي نه و به شه تووشی سووتان بوو.

له و به شه شدا ژماره یه ک شت دوزرانه وه که نه وه ی زور گرنکه چاپی موری تارنام ناگادی Tar'am-Agada ی کچی نارام سین، که تا نه و کاته ناوی نه بیسترابوو. به پیی دوو بوچیلاتییه که دیمه نی پیکاچوون له موره که ی تارنام ناگادی به لگه یه که له سهر نه وه نه م کچه ی نارام سین له نورکیشدا کاهن نه بووه به لکو پادشاږن بووه. نارام سین سی

کچی تری هه بووه که ههرسیکیان کاهن بوون نه ویش له شاره کانی ئور و نیپپور و سیپپار. نه و وینانه ی تایبه تن به دوانی یه که م دیمه نی پیکاچوونیان تیږا نییه له کاتیږدا سییه میان هیچ شتیکی وینه کراوی نه دوزراوه ته وه.^۲

له دوزراوه کانی وهرزی دوانزه مییش په یکه ریکی قورپی ساکاری نافرته تیکی پووت (۲۹) سانتیمه تر به رزه و ده که پرتوه بو ماوه ی یه که سهر پاش ویرانبوونئیکي موخته مه لی AF^۳. نه م پووداوه سهر به و چینه یه که چاپه کانی موری کچه که ی نارام سین تیږا دوزرابوونه وه که نه میان به دهوروبه ری (۲۲۴۰ پ.ن) یان (۲۱۵۰ پ.ن) خه ملینراوه.

¹MDOG 133(English ed.), p.62.

له ژماره ی ۱۳۲ ای گوفاری MDOG دا نه خشه یه کی تری قوناهه کان و چینه کان و بینا کرده کان هه یه و ساله کان به ژماره دراوون. نه م نه خشه تازه یه ش وه کو نه وه ی پیشووه به لام لیږده دا قوناهه دووه م کراوه به یه ک به ش له کاتیږدا له وه ی پیشوو دوو به ش بوو و به شه دووه مه که ی لیږده دا کراوه به به شی یه که می قوناهه سییه م. بو نه خشه کونه که پروانه:

G. Buccellati, M.K.elly-Buccellati; The Royal Palace of Urkesh, MDOG 132, p.150.

²Ibid, p.139+n.3.

³Ibid, p.156.

سه ری پیاویک له قور دروستکراوه له بینای AK دوزراوه ته وه.
به رزی: ۱، ۴ سم، پانی ۶، ۲ سم: BM26, p.40+PSD 2.13

به شیک میلینکی بچوک: به رزی ۹ سم، دریشی ۲، ۱۱ سم دریش. میله که
پیاویک له پشت تازه لیکه وه پیشان ددهات که خه ریکی جوو تکرده نه. وینه ی
ولاخ له گه ل سه گینک هه یه: BM26+PSD 2.12

له سه رووی بینای AK شوینی نیشته جیبی کوتایی
هه زاری سییه م له لای پوژئاوایدا هه یه به لام لای
پوژه لاتی نویتره (ده گه پیته وه بو سه رده می خابوور)،
واته له کوتایی هه زاری سییه مده ئه م لایه ی پوژه لات
هیشتا بینا نه کرابوو.^۱

بینای AK و په رستگه که له بینای تر به رزتریوون و
ئه و به رزاییه نزیکه ی ۲۳ مه تر له پرووی ده شتاییه که بوو
و باقی شاره که نرمتر بوو.^۲ په رستگه که قوناغی کوئتری
هه یه. جگه له شیریکی به ریش هیچی تیدا
نه دوزرابوو وه تا بزانیست شوینی په رستنی چ
خوداوه ندیک بوو. ئه م په رستگه یه، که له سه رگرده
به رزه که دا بوو، له بیناکانی تر به رزتر بوو، به لام له
سه رته ی هه زاری دووه مده بیناکانی گرده به رزه که
گه شتنه ئاستی په رستگه که. له بهر ئه وه ش که هیچ له
هه لکو لینه کان له به شی دهره وه ی شاره که شتی نویتره
له هه زاری سییه میان دهرنه خستوو، دیاره بینا کردن
له هه زاری دووه م (پ.ز) هاته ناوشارو ئه م بینا کردنه و
به رزبوونه وه ی ئه و به شانیه ی چوارده وری په رستگه که
هاوکات بوو له گه ل بچوو کبونه وه ی پوویه ری ته وای
شاره که.^۳

له هه زاری دووه مده شاره که تا پاده یه کی باش
ئاوه دان بوو وناوی له ده قه کانی له سه رده می بابلی
کوئدا مابوو وه به لام دهری کی لاهه کیی له ناوچه که دا
بینیبوو.^۴ له سه رده می دوا ی ئه وه ش ته نها له دوو شوین
له سه رگرده که شوینه واری بینای سه رده می (نوزی)
دوزرابوو وه ئه وانیش خانوی بچوکی زور ساکار.^۵

کو ی ئه و چاپه مورانه ش که له بینای (AK) دا دوزرابوو وه زیاد له ۱۲۰۰ دانیه. مورکان پاش شکانندیان له سه ر
زه وییه که فریدرابوون و کوئنه کرابوو وه. وتمان ئه مانه چاپی مور بوون دهنه مورکان که دوزرابوو وه که م بوون.^۶ له م چاپی
مورانه (۱۴۲) دانیه یان نووسینیان له سه ره. (۷۲) که لویه لی شت هه لگرتن موری پادشاژنیان لیدراوه، (۲۸) هی دایانی پادشاژن
که ناوی زامینا Zamena بوو، (۲۷) هی نافرته تیکه که سه روکی چیشتلینه ره کانی پادشاژنه (تولی)، (۲۶) هی پیاویکی
دهرباره به ناوی ئینن شادو Innin Šadu و که نازناوی خو ی نه نووسیوه.

¹G. Buccellati, Urkesh as Tell Mozan..., p.24.

²Ibid.

³Ibid, p.19.

⁴Ibid, p.31.

⁵ Ibid, p.10.

⁶M. Kelly-Buccellati, The Workshops of Urkesh, Bm 26, p.41f.

چاپى مۆرى پادشا له هى پادشاژن زور كه مترن و تهنه (۱۱) دانهن و هى پېنج مۆرن^۱. له دوان له و مۆرانه وینهى شيرىكى پاكشاو ههيه^۲.

گردى مۆزان: پهيكهرى بهردىنى شيرىك له په رستگه كه دۆزراوه ته وه: BM26, p.40+PSD 2.11: سم ۱۰,۲, پانى ۱۰,۲

مۆره كانى زامينا ئه ميان له گه ل ژنانى ياوهرى به هه مان جلوه رگى پادشاژن پيشان دهن، له كاتى كدا جلى پادشاژن له مۆره كانى خويدا جليكى قه دكرارى پادشا يانه ترى كردۆته بهر. له نووسىنى مۆرى ههردوو دايان و چيشتلىنه ره كه ئه مان ده لىن كه خزمه تكارى ئوقنيتومن بى ئه وهى نازناوى پادشاژن له م بنين، كه ئه و نازناوه به ناشكرارى له مۆره كانى ئوقنيتوم خويدا ههيه^۳.

نووسىنى ناو مۆرى چيشتلىنه ره كه ي پادشاژن خراوه ته نيوان دوو كهس، يه كيكيان پياويكى قه ساب نازهللىكى پاكيشاوه و دووه ميان نافره تيكه خهريكه ژه نينه^۴. جگه له م جۆره مۆرانه مۆرى تر هه ن كارى پيشه گرى نيشان دهن وه كو بۆ نمونه دروستكردى گلىنه^۵.

به شى ميللىكى بچووكى بهردى نيش دۆزرايه وه كه له وانه يه له په رستگه كه دا دانرايبت. به شى سه رووى ميله كه خهرو له سه ر ههردوو لاهى نه خش ههيه، شيوه كه شى سيگوشه يه، ۹ سانتيمه تر به رزه و ۱۱,۲ سانتيمه تر دريژه به لام دريژى ته واوى ديار نييه. له لايه كى ميله كه وینهى ولاخ له گه ل سه گيك ههيه، له لاهى تريش وینهى پياويك له پشت نازهللىكه و خهريكى جووتكرده و له سه رووى ئه و نيوهى داوهى سه گيك دياره. پياوه كه لووتىكى دريژو چاويكى گه و ره و پيشىكى كورتى تيزى ههيه^۶. ئه م ميله هاوشيوه ي ههيه له باشوورى ولاتى دوو پار^۷ و نزىكه له شيوازى سه رته تى سه رده مى ئه كه دى^۸.

يه كيكيش له دۆزراوه كانى بيناى پادشايش (AK) تابلويه كه گلگاميش و ئىنكىدو نيشان ده دات^۹. دۆزراوه ي ترى بينا كه ش برىتن له سه دان پهيكهرى بچووكى قورپنى نازهل و زينده وه و هى هاوشيوه ي مرؤف^{۱۰}. دوو سه رى قورپنى مرؤف ش هه ن كه يه كيكيان ۶,۱ سم به رزه و ۲,۶ سم پانه و له وانه يه هه ر سه ر به بيناى (AK) بيت، له كاتى كدا ئه وهى تريان سه ر به سه رده مى خابوره واته نوپتره^{۱۱}.

ئه و شاره ي ئوركيش كه بوچيللاتى دانيشوانى به ده تا بيست هه زار مه زنده ده كه ن چول كرا بى ئه وهى هيج به لگه هه بى له سه ر كاره ساتى سروشتى يان جهنگ بويه بوى ده چن ئه م چول كردنه يان له بهر گۆراني كه شوه وه و بووبى و يان له بهر ئه وه بووه ناستى ئاوى زهوى دابه زيبوو^{۱۲}، واته له بهر كه مى ئاوى.

¹ Ibid, p.47f.

² Ibid, p.48.

³ Ibid, p.44.

⁴ Ibid, p.46.

⁵ Ibid, p.45.

⁶ Ibid, p.36f.

⁷ Ibid, p.38.

⁸ Ibid, p.39.

⁹ Ibid, p.36n.3.

¹⁰ R. Hauser, The Equids of Urkesh: What the Figurines say, BM 26, p.63.

¹¹ M. Kelly-Buccellati, The Workshops of Urkesh, p.40.

¹² Twair, The Kingdom..., p.9.